

Viides- ja kuudesluokkalaisten tyttöjen ja poikien kokemuksia ja näkemyksiä somekiusaamisesta

Saga Martin

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Ohjaaja Janne Lepola

Huhtikuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Turun yliopisto, Pro gradu -tutkielma

Kasvatustieteiden tiedekunta, luokanopettaja

Työn nimi: Viides- ja kuudesluokkalaisten kokemuksia ja näkemyksiä somekiusaamisesta

Tekijä: Saga Martin

Ohjaaja: professori Janne Lepola

Sivumäärä: 64 sivua + liitteet 3 sivua

Päivämäärä: 27.4.2025

Tiivistelmä

Tämän Pro gradu-tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten alakoulun viides- ja kuudesluokkalaisten tytöt ja pojat käyttävät sosiaalista mediaa arjessaan, miten he suhtautuvat ja puuttuvat kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa sekä minkälaisia kokemuksia tai havaintoja heillä on koulun sisällä tapahtuvasta kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa. Erityinen kiinnostus kohdistuu sukupuolten välisiin eroihin. Tutkimus pyrkii tarjoamaan käytännönläheistä tietoa opettajien ja huoltajien käyttöön sosiaalisessa mediassa tapahtuvan kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi sekä mediakasvatuksen kehittämiseksi. Tavoitteena on tukea oppilaiden digitaalisia vuorovaikutustaitoja ja turvallista käyttäytymistä verkossa. Tutkimuksessa tarkastellaan neljää keskeistä kysymystä: eroaako tyttöjen ja poikien sosiaalisen median käyttötavat, millaisia kokemuksia oppilaille on kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa, suhtautuvatko tytöt ja pojat eri tavoin kiusaamiseen sekä vaikuttaako sukupuoli siihen, miten kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa puututaan.

Tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus ja sen empiirinen aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella luokissa paikan päällä koulupäivän aikana. Kyselylomake toteutettiin Webropol-alustalla, johon oppilaat käyttivät älylaitteita vastatakseen. Aineistoa analysoitiin Jamovi-ohjelmalla. Tutkimusmenetelminä käytettiin ristiintaulukointia, χ^2 -riippumattomuustestiä, korrelaatioanalyyssejä sekä Welch's:n t-testiä ryhmien keskiarvojen vertailuun. Tutkimuksen lopullinen tutkimusjoukko koostui 42 oppilaasta, 24 tyttöä ja 18 poikaa, jotka olivat viidennellä tai kuudennella luokalla.

Tutkimustulosten pohjalta on nähtävissä kiinnostavia eroja siinä, miten kiusaaminen koetaan, havaitaan ja tunnistetaan. Sukupuolittainen tarkastelu tuo esiin merkittävän eron havainnointikokemuksissa. Tytöt ilmoittivat havainneensa somekiusaamista useammin kuin pojat ja he myös pitävät somekiusaamista vakavampana ilmiönä. Tulokset osoittavat, että sukupuolten välillä on eroja siinä, kenelle he kertoisivat kiusaamisesta. Tytöt luottavat enemmän vanhempiin ja luokkakavereihin kun taas pojista kolmasosa ei kertoisi kiusaamisestaan kenellekään. Sukupuolten välisiä eroja somekanavien käytössä ei havaittu. Tulokset olivat suurimmaksi osaksi ei tilastollisesti merkitseviä, tutkimuksen pienen otoskoon (N=42) vuoksi.

Avainsanat: kiusaaminen, somekiusaaminen, sosiaalinen media, kiusaamisen ennaltaehkäisy, kiusaamiseen puuttuminen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Sosiaalinen media	7
2.1	Sosiaalisen median määrittelyä	7
2.2	Nuorten sosiaalisen median käyttötavat	7
2.3	Lasten ja nuorten mediakasvatus	8
3	Koulukiusaaminen	11
3.1	Somekiusaaminen	12
3.2	Koulun puuttumiskeinot somekiusaamiseen	14
3.3	Kiusaaminen rikoksena	16
4	Kiusaamisen seurauksia ja sen ennaltaehkäisyä	17
4.1	Kiusaamisen vaikutuksia ja seurauksia.....	17
4.2	Kiusaamisen ennaltaehkäisy	19
4.3	Miksi kiusaaja kiusaa?	23
5	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	25
6	Tutkimuksen toteutus	25
6.1	Tutkimusjoukko	25
6.2	Tutkimusmenetelmä.....	26
6.3	Aineistonkeruu	27
6.4	Kysely	29
6.5	Aineiston analysointi	30
7	Tulokset	31
7.1	Oppilaiden sosiaalisen median käyttötavat	31
7.2	Oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa.....	36
7.3	Oppilaiden suhtautumista kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa	39
7.4	Somekiusaamiseen puuttuminen	43
8	Pohdinta	46
8.1	Tyttöjen ja poikien sosiaalisen median käyttötapojen eroavaisuudet	46

8.2	Oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa.....	48
8.3	Tyttöjen ja poikien suhtautuminen kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa	51
8.4	Sukupuolten väliset erot sosiaalisessa mediassa tapahtuvan kiusaamisen puuttumiseen	52
8.5	Jatkotutkimusehdotukset	55
8.6	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	55
	Tekoälyn hyödyntäminen pro gradun tekemisessä.....	56
	Lähdeluettelo	58
	Liitteet	64
	Liite 1.....	64
	Liite 2.....	65

1 Johdanto

Sosiaalinen media on viime vuosikymmeninä muodostunut kiinteäksi osaksi lasten ja nuorten arkea. Nuorten välinen vuorovaikutus on yhä useammin digitaalista. Teknologian kautta tapahtuva yhteydenpito on korvannut aiemmin pelkästään kasvokkain rakentuvia suhteita. Sosiaalinen media hallitsee monien nuorten (ja aikuistenkin) ajankäyttöä, mutta se on myös kulttuurisesti keskeinen osa ikätoverisuhteiden rakentumista sekä sosiaalista hyväksyntää. (Hanif, Haaramo & Saarenmaa, 2021, s.88, 109). Eri alustat, kuten WhatsApp, TikTok, Snapchat ja Instagram, tarjoavat nuorille välineitä viestintään, itsensä ilmaisemiseen ja yhteisöllisyyden rakentamiseen (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2021). Samalla sosiaalinen media on ympäristö, jossa esiintyy myös haasteita, kuten väärinkäyttöä, häirintää ja kiusaamista. Sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen, jota kutsutaan usein myös somekiusaamiseksi, eroaa perinteisestä kiusaamisesta tavoiltaan, kestoltaan ja näkyvyydeltään. Se voi tapahtua anonyymisti, jatkua ympäri vuorokauden ja levitä nopeasti laajalle yleisölle (Nieminen & Pörhölä, 2011). Erityisesti alakoulun ylemmillä luokilla, viidennellä ja kuudennella luokalla, lapset ottavat askeleita kohti itsenäisempää toimimista digitaalisessa ympäristössä. Siksi on tärkeää ymmärtää, millaisia kokemuksia ja käsityksiä heillä on sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta.

Yhteisöt eri sosiaalisen median kanavilla tarjoavat nuorille sekä yhteenkuuluvuuden kokemuksia että toisaalta torjuntaa ja riskiä joutua kiusaamisen uhriksi (Hanif, Haaramo & Saarenmaa, 2021, s.120). Somekiusaaminen voi aiheuttaa vakavia haittoja lasten ja nuorten hyvinvoinnille. Tutkimusten mukaan sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen voi lisätä ahdistusta, masennusta, ulkopuolisuuden tunnetta ja heikentää koulumotivaatiota (Haataja, ym., 2017, s.77). Digitaalisesti tapahtuvat vuorovaikutustilanteet voivat olla monimutkaisia, eikä lapsilla ole välttämättä vielä riittäviä keinoja käsitellä niitä (Nieminen & Pörhölä, 2011). Siksi on olennaista selvittää, miten oppilaat itse kokevat somekiusaamisen ja miten he siihen suhtautuvat. Tämänkaltaista tietoa voidaan hyödyntää kouluissa, kotona ja kasvatustyössä yleisemmin, jotta lasten digihyvintia voidaan edistää entistä paremmin.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan viides- ja kuudesluokkalaisten kokemuksia sekä suhtautumista kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa. Tutkimus keskittyy oppilaiden näkökulmaan: miten oppilaat käyttävät sosiaalista mediaa, miten he ymmärtävät kiusaamisen sosiaalisessa mediassa ja millaisiin tilanteisiin he ovat mahdollisesti joutuneet tai havainneet.

Samalla tarkastellaan, miten oppilaat kuvaavat omaa toimintaansa ja vastuutaan sosiaalisen median vuorovaikutustilanteissa.

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on tuottaa käytännönläheistä tietoa, jonka avulla koulujen henkilökunta, opettajat ja huoltajat voivat kehittää toimintatapojaan somekiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi ja siihen reagoimiseksi. Lisäksi tutkimus tukee turvallisen ja hyvinvointia edistävän kouluympäristön rakentamista. Tarkastelemalla oppilaiden sosiaalisen median käyttöön liittyviä tottumuksia sekä heidän roolejaan kiusaamistilanteissa, pyritään lisäämään ymmärrystä siitä, millaisia vuorovaikutustaitoja ja mediakasvatuksen sisältöjä alakoulun oppilaat tarvitsevat. Saatua tietoa voidaan hyödyntää opetussuunnitelmatyössä, opettajankoulutuksessa ja mediakasvatuksen kehittämisessä (Pelastakaa Lapset, 2021). Myös huoltajien rooli lasten turvallisen verkkokäyttämisen tukemisessa on keskeinen.

Tutkimus rajautuu tarkastelemaan nimenomaan somekiusaamista alakoulun ylemmillä luokilla (5.–6. lk). Muut ikäryhmät ja kiusaamisen muodot, kuten kasvokkaiset tilanteet tai pelkästään koulun sisäiset konfliktit, jäävät tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Kiusaamista tarkastellaan sosiaalisen median kontekstissa, jossa viestintä on usein nopeatempoista ja monikanavaista (Hanif, Haaramo & Saarenmaa, 2021). Tämä ympäristö tuo mukanaan sekä uusia haasteita että mahdollisuuksia lasten sosiaaliselle kehitykselle.

2 Sosiaalinen media

2.1 Sosiaalisen median määrittelyä

Sosiaalisessa mediassa eli somessa ihmiset voivat vapaaehtoisesti jakaa kontenttia, esimerkiksi videoita, tekstiä, kuvia tai musiikkia. Sosiaalinen media itsessään on ilmiönä laaja ja jatkuvasti muuttuva. Käsitteenä sosiaalista mediaa on alettu käyttää vasta 2000-luvun puolessa välissä (Lietsala & Sirkkunen 2008). Lietsala ja Sirkkunen (2008) ovat keskittyneet määriteltäessä sosiaalista mediaa sen luotuun ja jaettuun sisältöön, jota jaetaan vapaaehtoisesti. He painottavat enemmän käyttäjien luoman sisällön luonnetta ja aktiivisia sosiaalisia rooleja sisällön luomisessa, eivätkä niinkään itse teknologiaa (Lietsala & Sirkkunen, 2008, s.19).

2.2 Nuorten sosiaalisen median käyttötavat

Nuoremmissa ikäryhmissä, kuten varhaisnuorilla (12–15 -vuotiailla), yhteydenpito ystäviin tapahtuu pääasiassa digitaalisten välineiden välityksellä. Tämä korostaa sosiaalisen median merkitystä väylänä vuorovaikutussuhteiden ylläpitämiseen (Hanif, Haaramo & Saarenmaa, 2021, s.88). Koululaiset omaksuvat internetin käytön varhaisessa ikävaiheessa ja sosiaalisen median käyttö on heillä yksi suosituimmista internetin käyttötarkoituksista koulutyön ja pelaamisen ohella (Suoninen ym., 2011, s.51-53). Vuonna 2019 toteutetun SoMe ja Nuoret-kyselytutkimuksen mukaan 13–29 -vuotiaiden suomalaisten suosituimpia sosiaalisen median applikaatioita ovat TikTok, Snapchat, Instagram, WhatsApp ja YouTube (Anias, ym., 2020, s.1). Inchleyn ja kumppaneiden (2020) toteuttaman kansainvälisen HSBC-tutkimusraportin mukaan noin 30 % Euroopan nuorista ovat intensiivisiä sosiaalisen median käyttäjiä, eli he käyttävät somea jatkuvasti. Iän ja sukupuolen on huomattu olevan merkityksellisiä muuttujia intensiivisen somen käytön suhteen, sillä suomalaisista 11-vuotiaista tytöistä 21 % kuului tähän ryhmään, kun taas pojista vastaava osuus oli 14 % (Inchley, ym., 2020). Kaikkiaan yli 92 % suomalaisista nuorista käyttää sosiaalista mediaa aktiivisesti (Boniel-Nissim, ym., 2022).

Netin ja somen välityksellä tapahtuva kommunikointi on nuorille yhtä autenttista ja merkityksellistä kuin kasvokkain keskusteleminen. Livingstone (2010) kertoo kuinka koulujen käytävillä online- ja offline-ympäristöt sulautuvat luonnollisesti yhteen. Monien nuorten mielestä

netissä tai somessa viestiminen voi tuntua jopa helpommalta kuin suora kohtaaminen. Livingstonen (2010) toteuttaman EU Kids Online -tutkimuksen mukaan noin puolet lapsista ja nuorista koki, että netti- ja someyhteisöissä he voivat olla aidommin oma itsensä kuin kasvokkain tapahtuvissa kohtaamisissa.

Nuorilla on tarvetta yksityisyyteen. He pystyvät hallitsemaan yksityisyyttään ja rakentamaan omaa identiteettiään sosiaalisen median yhteisöpalvelujen avulla. Tämä näkyy hyvin siinä, miten he luovat profiilejaan: millaisia tietoja he jakavat itsestään ja kenelle annetaan pääsy tarkastelemaan näitä kyseisiä tietoja. Esimerkiksi Facebookissa ja Instagramissa nuorilla saattaa olla satoja ystäviä, joista vain osa on läheisiä ja loput ovat vain puolittuja tai täysin tuntemattomia (Livingstone, 2008, s.11-13). Teini-ikäiset eivät kuitenkaan koe tarvetta rajoittaa yksityisyyttään tuntemattomia kohtaan, vaan he haluavat jakaa sosiaalisessa mediassa omia henkilökohtaisia kokemuksiaan ja olla omana itsenään. (Livingstone, 2008, s.11-13). Tästä huolimatta kuitenkin etenkin tytöt käyttävät sosiaalista mediaa luodakseen itsestään tietynlaisen kuvan. Profiileihin valitaan itsestään edustavimmat kuvat, joiden avulla on tarkoitus hallita julkista kuvaa itsestään. Nuorten tyttöjen mielestä ilman lupaa julkaistut ”nolot” tai epäviehättävät kuvat vaikuttavat negatiivisesti tarkasti luotuun tietynlaiseen kuvaan (Kernaghan & Elwood, 2013).

2.3 Lasten ja nuorten mediakasvatus

Mediakasvatus on kasvatuksen ja opetuksen osa-alue, jossa opitaan tunnistamaan ja arvioimaan median vaikutuksia sekä merkityksiä. Se kattaa mediavälineiden ja niiden käytön tarkastelun eri näkökulmista, erilaisten mediasisältöjen analysoinnin sekä laajemman pohdinnan median jatkuvasta läsnäolosta ja sen vaikutuksista ihmisten toimintaan, kasvuun ja hyvinvointiin (Kovanen & Spišák, 2018; Opetushallitus, 2014, s.106). Mediakasvatus voi tarkoittaa sekä strukturoitua ohjausta, opetusta ja sisällöntuottamista median parissa että spontaania vuorovaikutusta ja keskustelua erilaisten mediasisältöjen ja -ympäristöjen äärellä (Kotilainen & Sintonen, 2005, s.49).

Yleinen harhakäsitys Pönkän (2014) mukaan on, että lapset oppivat käyttämään älylaitteita ja sosiaalista mediaa itsestään eivätkä tarvitsisi siihen vanhempien tukea. Vaikka lapset omaksuvat teknisen käytön nopeasti, he tarvitsevat silti aikuisen ohjausta ja huolenpitoa oppiakseen toimimaan verkossa turvallisesti ja vastuullisesti. Aikuisen tehtävänä on asettaa rajoja ja valvoa

lapsen netin ja somen käyttöä, jotta tämä välttyy ikätasolleen sopimattomilta tai haitallisilta sisällöiltä (Kotilainen & Sintonen, 2005, s.17; Kovanen & Spišák, 2018; Pönkä, 2014). Lisäksi nuoret saattavat tietämättömyyttään ja varomattomuuttaan tehdä netissä tai sosiaalisessa mediassa virheitä, joilla voi olla pitkäaikaisia seurauksia. Siksi aikuisen on tärkeää käydä jatkuvaa keskustelua siitä, millainen toiminta netissä ja sosiaalisessa mediassa on vastuullista ja oikein. Netin ja somen käyttöä opetetaan yhä enemmän kouluissa, mutta erityisesti käyttäytymiseen ja arvoihin liittyvät asiat kuuluvat opettajien näkökulmasta ensisijaisesti kotikasvatuksen vastuulle (Kotilainen & Sintonen, 2005, s.14; Opetushallitus, 2014, s.106; Pönkä, 2014).

Vaikka someen liittyvät riskit herättävät lasten kohdalla paljon huolta, sosiaalisesta mediasta voi olla heille myös merkitsevää hyötyä. Sosiaalinen media voi esimerkiksi tarjota lapselle mahdollisuuden löytää uusia ystäviä. Monet koulujen ryhmien ulkopuolelle jätetyt lapset ja nuoret ovat löytäneetkin uusia kavereita somesta. Myös ujon tai introvertin lapsen näkökulmasta voi olla helpompaa lähestyä muita ihmisiä sosiaalisen median välityksellä kuin kasvokkain (Pönkä, 2014). Pönkän teoksen (2014) mukaan sosiaalisen median erilaisissa palveluissa lapsi pääsee toteuttamaan omia ideoitaan, kehittämään itseään sekä löytämään uusia kiinnostuksen kohteita sekä harrastuksia. Sosiaalinen media on lapsille ja nuorille ympäristö, jossa he voivat rakentaa omaa identiteettiään (Haasio, 2016, s.78-80). Vesterinen, 2007, s.81). Siksi se voi olla lapselle monella tavalla antoisa ja voi hyvässä tapauksessa vahvistaa hänen itsetuntoaan (Pönkä, 2014).

Turvalliseen sosiaalisen median käyttöön liittyy kyseiseen somealustaan ja sen käyttöön tutustuminen yhdessä, ruutuajasta ja somealustan mahdollisesta valvomisesta keskusteleminen sekä potentiaalisien vaarojen käsitteleminen ja niistä puhuminen. Pönkän (2014) mielestä huoltajien on hyvä tutustua lapsen haluaman uuden somekanavan käyttöön yhdessä lapsen kanssa keskustellen. Yhdessä on hyvä pohtia kyseisen alustan hyviä ja huonoja puolia, ja näiden pohjalta arvioida onko sen käyttäminen turvallista aloittaa. Tällä tavoin lapsi itsekin oppii arvioimaan nettiin ja sosiaaliseen mediaan liittyviä riskejä (Pönkä, 2014). Aikuisen tulee pohtia sopivan sosiaalisen median käyttöä myös päivittäisen ruutuajan kannalta. Lasten suositeltavaksi niin sanotuksi passiiviseksi ruutuajaksi (esimerkiksi videot ja pelit) suositellaan usein enintään kaksi tuntia päivässä. Lasta tulisi kannustaa kertomaan ongelmatilanteista ilman rangaistuksen, kuten puhelimen takavarikoinnin, uhkaa, jotta hän uskaltaa tilanteen sattuessa turvautua vanhempansa apuun. Jos ongelmista kertomisen uhkana on rangaistus, aikuinen voi näin ollen pitää varmana, että lapsi kertoo viimeisenä somehuolistaan hänelle. Tämän sijaan sosiaalisen median käyttöä voi toisinaan olla syytä tarkastaa (Pönkä, 2014). Keskustelussa Pönkän (2014) mukaan olisi hyvä

ottaa esille, että netissä ja sosiaalisessa mediassa on kaikenlaisia ihmisiä, joista jotkut ovat henkisesti sairaita tai sellaisia, jotka voivat haluta tehdä lapselle pahaa (Vesterinen, 2007, s.81). Teini-ikää lähestyvän lapsen kanssa onkin syytä ottaa ajoissa puheeksi myös seksuaalinen häirintä, jonka kohteeksi varsinkin tytöillä on riski joutua.

Koska nuoret käyttävät huomattavasti monipuolisemmin verkkopalveluita ja sosiaalista mediaa kuin aikuiset, huoltajat eivät usein tiedä, mitä nuorten some-elämään kuuluu. Huoltajien kannattaa pyrkiä siihen, että pystyisivät seuraamaan netin ja sosiaalisen median trendejä ja uusinta teknologiaa sekä tutustumaan nuorten suosimiin somealustoihin (Pönkä, 2014). Todellisuudessa kuitenkin aikuisen on miltein mahdotonta valvoa nuoren kaikkea sosiaalisen median käyttöä. Nuorta ei tule tällöinkään jättää yksin, vaan hänellä on täysi oikeus huolenpitoon ja suojeluun kunhan samalla kunnioitetaan hänen yksityisyyttään (Pönkä, 2014). Lapsen somenkäytön rajoittamiseen ja valvontaan on useita teknisiä keinoja, kuten tietokoneille ja älylaitteille asennettavat suodatus- ja esto-ohjelmat sekä niin sanotut turvaselaimet, jotka estävät pääsyn esimerkiksi aikuisviihteeseen, väkivaltaan tai huumeita käsitteleville sivustoille. On kuitenkin välttämätöntä tiedostaa, että näiden työkalujen toimivuus ei ole täysin aukotonta. Tärkeää on varmistaa, ettei niiden käyttö korvaa vanhempien ja kasvatuksen roolia. Kasvatusongelmia ei voida myöskään vierittää teknologian piikkiin (Pönkä, 2014).

2.3.1 Sosiaalisen median ikäraajat

Useimpien yhdysvaltalaisien sosiaalisen median palvelujen ikäraja on 13 vuotta. Tämän syynä on lainsäädäntö maassa, joka kieltää alle 13-vuotiaiden käyttäjien tietojen keräämisen. Esimerkkinä pikaviestisovellus WhatsApp:issa oli 16 vuoden ikäraja, koska palveluntarjoaja ei voi taata, että sen kautta lähetetyt viestit soveltuisivat tätä nuoremmille, mutta nykyään sovelluksen ikäraja on 13 vuotta. Tämä ikäraja tulee monille yllätyksenä, sillä kyseistä somealustaa käytetään laajasti jopa alle 13-vuotiaiden keskuudessa (Pönkä, 2014). Pönkän (2014) teoksen mukaan somealustojen ikäraajat ovat yleisesti ottaen huonosti tunnettuja ja vaikka ikäraajat tiedettäisiinkin, niitä ei läheskään aina noudateta niin lasten kuin heidän huoltajiensa toimesta (Pönkä, 2014).

Useiden somekanavien käyttämiseen vaaditaan 13 vuoden ikää, tästä huolimatta useilla alle 13-vuotiailla on käyttäjätili jossain sosiaalisen median kanavalla, jolloin lapset ovat siis käyttäjätunnuksen rekisteröintivaiheessa valehdelleet syntymäaikaansa joko huoltajien luvalla tai ilman (Kupiainen, 2013, s.13; Pönkä, 2014). Opetus- ja kulttuuriministeriön (2013) mukaan 11-

vuotiaiden somen käyttö muistuttaa enemmän nuorten keskuudessa suosimia käyttötapoja. Tänä päivänä onkin yleisempää kuulua edes johonkin somealustaan kuin olla kuulumatta mihinkään, koska tämä voi johtaa kulttuuriseen toiseuteen tai eristäytymiseen kaveriporukasta (Noppiari & Uusitalo, 2011, s.143). Nykypäivän nuoret eivät voisi kuvitellakaan elämää ilman älylaitteita tai tietokoneita (Shariff, 2008).

3 Koulukiusaaminen

Koulukiusaaminen tarkoittaa sitä, kun yhdelle ja samalle oppilaalle aiheutetaan tahallaan ja toistuvasti pahaa mieltä. Kiusaamista voi tapahtua välitunnilla, ruokalassa, koulun käytävillä tai oppituntien aikana. Koulukiusaamista voi olla esimerkiksi toisen nimittelyä, toiselle naureskelua, tönimistä, tavaroiden viemistä tai piilottamista sekä tahalleen ulkopuolelle jättämistä (KiVa koulu, n.d.). Kiusaamista pidetään tarkoituksellisena ja suunnitelmallisena toimintana, jonka tavoitteena on aiheuttaa toiselle vahinkoa tai kärsimystä. Kiusaaja tai kiusaajat pyrkivät usein saavuttamaan etuja itselleen esimerkiksi ryhmän hallinnan, oman aseman vahvistamisen tai itsetunnon kohentamisen kautta. Etu voi olla myös muiden osoittama arvostus, pelko tai joskus jopa konkreettinen etu, kuten raha tai palvelukset. Kiusaaminen ei ole pelkkää satunnaista, hetken ärtymyksestä kumpuavaa käytöstä, vaan se on usein tarkoin harkittua toisen hyväksikäyttöä vuorovaikutussuhteessa (Pörhölä, n.d.).

Kiusaamisen esiintyvyyttä Suomessa tilastoi Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos (THL) Kouluterveyskyselyn avulla joka toinen vuosi. Vuonna 2021 toteutetun Kouluterveyskyselyn mukaan vastanneista 4.-5. luokkalaisista 8 % koki kiusaamista vähintään kerran viikossa (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitost, 2021). Kiusaaminen ei tapahdu sosiaalisessa tyhjiössä, vaan yleensä monet koulun oppilaat ovat tietoisia kiusaamisesta. Kiusaajan toiminnalla onkin usein silminnäkijöitä, mutta valitettavan usein he toimivat yhteistyössä kiusaajan kanssa tai antavat muiden ymmärtää, että he hyväksyvät kiusaamisen. Suurin osa oppilaista ei puutu tietoisuudesta huolimatta kiusaamistilanteisiin, vaan he pyrkivät jäämään ulkopuolisiksi ja tulevat tällä tavoin hiljaisesti hyväksyneeksi kiusaamisen (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.10; Salmivalli, 2014, s.288).

Kaukiaisen ja Salmivallin (2009) tutkimuksessa on havaittu oppilaiden toimivan seuraavaksi mainituissa rooleissa, joiden prosenttiosuudet kuvaavat eri rooleissa olevien

suhteellista osuutta 10-15-vuotiaista. *Kiusaaja* (7-10 %) on aktiivinen ja aloitteellinen ja hän on päätekijä kiusaamistilanteissa. *Kiusaajan apuri* (7-10 %) ei ole kiusaamisessa pääroolissa, eikä hän ole varsinainen aloitteen tekijä vaan pyrkii avustamaan kiusaajaa erilaisin tavoin. *Kannustajat* (15-20 %) kerääntyvät kiusaamistilanteeseen paikalle katsomaan ja naureskelemaan. Tällä tavoin he antavat kiusaajalle myönteistä palautetta elein, ilmein sekä sanallisesti. *Kiusattu* (5-15 %) on oppilas, joka tahtomattaan joutuu toistuvasti muiden kielteisen toiminnan, kiusaamisen, kohteeksi. Kiusattu on myös jollakin tavoin puolustuskyvytön kiusaajiinsa nähden. *Kiusatun puolustaja* (15-20 %) on oppilas, joka asettuu kiusatun puolelle ja haluaa tukea häntä. Puolustaja pyrkii saamaan toiset lopettamaan itse kiusaamisen tai lohduttaa kahden kesken kiusattua. *Hiljainen hyväksyjä* (25-35 %) on oppilas, joka vetäytyy syrjemmäksi kiusaamisesta ja on kuin kiusaamista ei olisikaan (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.10; Salmivalli, 2014, s.287).

3.1 Somekiusaaminen

Sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen on haastava kiusaamismuoto, jolle ominaista on esimerkiksi viestien, kuvien tai videoiden lähettäminen, yksityisten asioiden paljastaminen, kiristäminen, uhkailu, juorujen levittäminen, väärän tiedon jakaminen tai julkinen nöyryyttäminen. Toinen kiusaamisen muoto on ulkopuolelle jättäminen tai eristäminen, jossa kiusattua ei oteta mukaan sosiaalisen median ryhmäkeskusteluihin tai digitaalisten pelien ryhmiin (Laitinen, ym., 2020, s.26). Somekiusaaminen eroaa perinteisestä kiusaamisesta myös julkisuuden ja materiaalin leviämisen osalta. Somekiusaamisessa käytetty aineisto voi levitä nopeasti ja laajalle, joten ei ole mahdollista tietää tarkasti, kuinka moni aineiston näkee tai minne kaikkialle materiaali on levinnyt (Forss, 2014, s.36). Kiusaamisesta ja siihen liittyvästä sisällöstä voi tulla itsenäisesti leviävä ilmiö, joka jatkuu ilman kiusatun tai kiusaajan kontrollia. Somekiusaaminen voi saavuttaa suuria yleisöjä, mikä tekee siitä hyvin julkista, toisin kuin perinteinen kiusaaminen, joka saattaa rajoittua esimerkiksi koululuokkaan tai kouluyhteisöön (Laitinen, ym., 2020, s.27; Nieminen & Pörhölä, 2011). Hamaruksen (2012, s.37-40) mukaan nettikiusaamista voi esiintyä esimerkiksi sähköpostien, tekstiviestien sekä erilaisten sosiaalisen median palveluiden, kuten Instagramin ja Snapchatin kautta.

Somekiusaamisen yleisyydestä Suomessa on saatavilla hyvin vähän tutkimustietoa. THL ei sisällytä Kouluterveyskyselyyn netti- tai somekiusaamista käsitteleviä kysymyksiä. Mikäli THL

ottaisi käyttöön somekiusaamista mittaavia indikaattoreita, ilmiön kehitystä voitaisiin seurata Suomessa tarkemmin ja arvioida sen muutoksia säännöllisin väliajoin (hyvinvoinnin laitos, 2021). Mannerheimin lastensuojeluliiton (2021) toteuttamasta kyselyraportista “Nuoret ja nettikiusaaminen” pystyy kuitenkin näkemään nettikiusaamisen yleisyyttä kuvastavat tilastot. Kyselyraportin lukuja kohtaan tulee olla kriittinen, koska Mannerheimin lastensuojeluliiton tilastot on saatu avoimella verkkokyselyllä, jolloin verkkokyselyyn saattaa osallistui suhteessa enemmän vastaajia, joille aihe on syystä tai toisesta läheisempi (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2021). Kuitenkin kyselyyn osallistuneista 1123 nuoresta (12-17 -vuotiaista) 50 % kertoi kohdanneensa nettikiusaamista ainakin kerran ja 80 % osallistuneista kertoi havainneensa nettikiusaamista (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2021).

Yksi sosiaalisen median erityispiirteistä on sosiaalisten vihjeiden puuttuminen, jotka antavat perustan oman ja muiden tunteiden tunnistamiselle. Kun kiusaajan ei tarvitse kohdata uhriaan kasvotusten, kynnyks ruveta kiusaamaan saattaa madaltua (Nesi, ym., 2018). Nesi ja kumppaneiden (2018) mukaan kyseisen ilmiön selittää niin sanottu disinhibitio-vaikutus (henkilö menettää estonsa ja käyttäytyy rohkeammin tai impulsiivisemmin), jonka seurauksena erilainen käyttäytyminen koetaan helpommaksi netissä kuin kasvotusten. Nettikiusaamisessa kiusaajat voivat helposti käyttää valeprofiileja piiloutuakseen ja kirjoittaakseen ikäviä asioita kiusatusta (Haasio, 2013, s.36). Kiusaajat usein ajattelevat, että heidän henkilöllisyyttään ei voida selvittää, vaikka tämä ei pidä paikkaansa (Hamarus, 2012, s. 37-40). Kiusattu ei tällöin aina tiedä, kuka kiusaamisen takana on. Monissa verkkopalveluissa on sekä julkisia että yksityisiä päivityksiä, jotka voidaan rajata vain tietyille itse valitulle kohderyhmälle. Joissakin palveluissa jaettu sisältö, kuten kirjoitukset, kuvat ja videot, pysyvät näkyvillä määrittelemättömän ajan. Toisissa palveluissa sisältö on saatavilla vain tietyille valituille henkilöille tai vain rajoitetun ajan, jonka jälkeen ne katoavat (Laitinen, ym., 2020, s.29). Tällaisen kiusaamisen selvittäminen on kouluille hankalaa. Aiemmin kiusaaminen loppui viimeistään, kun oppilas saapui kotiin, mutta nykyisin kiusaaminen voi pahimmassa tapauksessa jatkua sosiaalisen median välityksellä vielä kotonakin (Haasio, 2013, s.63; Laitinen, ym., 2020, s.27).

Kernaghanin ja Elwoodin (2013) mukaan 12–15-vuotiaiden tyttöjen keskuudessa käytetyin verkkokiusaamisen muoto oli pikaviestimillä, esimerkiksi Snapchatissa ja WhatsApissa käytyjen keskusteluiden kopioiminen ja niiden levittäminen muille kontakteille. Tämä toimintatapa koettiin Kernaghanin ja Elwoodin tutkimuksen (2013) vastaajien mukaan kiusaajalle helpoksi, koska se

mahdollisesti kiusaamisen niin, ettei kiusattu välttämättä tiennyt asiasta heti tai pystynyt puuttumaan tilanteeseen reaaliajassa.

3.2 Koulun puuttumiskeinot somekiusaamiseen

Sosiaalisessa mediassa tapahtuvan kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen noudattavat samoja periaatteita kuin perinteisen kiusaamisen. Somekiusaamiseen kuitenkin liittyy erityisiä piirteitä, jotka on tärkeää huomioida. Opetushallituksen luomassa “Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa” -oppaassa kerrotaan, että opettajan velvollisuus on puuttua myös somessa tapahtuvaan kiusaamiseen, johon osallistuvat koulun oppilaat koulupäivän aikana tai kouluun liittyvässä toiminnassa (Laitinen, ym., 2020, s.42). Jos opettaja saa tietoonsa, että kiusaamista tapahtuu koulun oppilaan ja koulun ulkopuolisen henkilön välillä, hänen on suositeltavaa informoida oppilaan huoltajaa. Opetukseen osallistuvilla on oikeus opiskella ympäristössä, jossa on työrauha ja jossa jokainen kokee olonsa turvalliseksi (Laitinen, ym., 2020, s.45).

Luokkien ja oppilasryhmien muodostamisessa tulisi kiinnittää huomiota oppilaiden ryhmädynamiikkaan (Hamarus, 2006, s.210). Hyvä työskentelyilmapiiri syntyy pedagogisten ratkaisujen, ryhmädynamiikan ymmärtämisen sekä luottamusta ja välittämistä korostavan ilmapiirin avulla. Työrauhan ylläpitämiseksi ja ongelmien, kuten kiusaamisen ehkäisemiseksi koulut voivat kehittää yhteisöllistä toimintakulttuuria, opettaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä sopia yhteisistä järjestyssäännöistä (Laitinen, ym., 2020, s.45). Oppilaille tulisi opettaa, että tasavertaisessa ystävyysuhteessa molempien osapuolten on tultava kuulluksi ja he saavat yhtäläillä vaikuttaa suhteen laatuun. Ystävien ei tarvitse olla täysin samankaltaisia, vaan osapuolet voivat rikastuttaa ystävyysuhdettaan omilla vahvuuksillaan (Talvio & Klemola, 2017, s.66–67). Riitatilanteita syntyy kaikille, mutta niitäkin voidaan oppia ratkaisemaan yhteisymmärryksen kautta, toista loukkaamatta (Talvio & Klemola 2017, s.95–96).

Kiusaamisen vastaisia toimenpiteitä ja kiusaamisen estämistä kouluympäristössä pyritään toteuttamaan ja edistämään KiVa Koulu-ohjelman avulla. Oppitunneilla keskustellaan esimerkiksi toista kunnioittavasta käytöksestä, miten toimitaan ryhmässä sekä kiusaamisesta. Luokkatason työskentelyn keskeinen tavoite on vaikuttaa oppilaisiin niin, että kiusaajan kannustamisen sijaan, oppilaat asettuisivat tukemaan kiusattua ja pyrkisivät näyttämään, etteivät hyväksy kiusaamista (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.20). MIELI Suomen Mielenterveys ry on tuottanut Jotain rajaa!

-opetusaineistoa opettajien käyttöön. Aineisto käsittelee kaverisuhteita ja kiusaamisen käsittelyä alakoulussa. Jotain rajaa! -opetusaineiston takana on ajatus positiivisesta psykologiasta sekä hyvien mielenterveystaitojen merkityksestä (MIELI ry, n.d.). Opetusaineisto koostuu kymmenestä oppitunnista, joiden sisältö on suunniteltu siten, että aloitus- ja lopetusharjoitukset tehdään yhteisesti luokassa. Video-osuuden toteutustapa määräytyy opettajan harkinnan mukaan joko koko luokan yhteisenä katseluna tai itsenäisinä pari- ja ryhmätöinä (MIELI ry, n.d.).

Joskus kiusaamista ei saada loppumaan pelkästään seurantakeskusteluilla tai vanhempien kanssa keskustelemalla. Tällaisissa tilanteissa Laitisen ja kumppaneiden (2020) mukaan, koululla on oltava valmius myös muihin toimenpiteisiin. Sekä kiusaamiseen että muihin epäasiallisiin tekoihin voidaan puuttua erilaisin kurinpitokeinoin. Koululainsäädäntö tarjoaa erilaisia asteittain eteneviä toimenpiteitä ei-toivotun käytöksen hallintaan. Toimenpiteet vaihtelevat lievemmistä puuttumiskeinoista varsinaisiin kurinpitorangeistuksiin (Laitinen, ym., 2020, s.45). Toisin kuin rikosoikeudellisia rangaistuksia koulun kurinpidollisia keinoja voidaan kohdistaa myös alle 15-vuotiaisiin oppilaisiin. Kurinpidon perustana on perusopetuslaki (POL 35 §), jonka mukaan oppilaan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti. Lievin keino puuttua ongelmatilanteisiin on puhuttelu. Jälki-istunto sen sijaan katsotaan kurinpidolliseksi toimenpiteeksi, eikä pelkästään kasvatukselliseksi. Vakavammissa tapauksissa perusopetuslaki mahdollistaa koulukiusaamistapauksissa kurinpitorangeistuksina kirjallisen varoituksen tai määräaikaisten erottamisen (POL 36 §) (Mäntylä ym., 2013, s.42).

Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen kulkevat käsi kädessä, eikä niitä voida täysin erottaa toisistaan. Kun kiusaamiseen puututaan, se samalla ennaltaehkäisee tulevia ongelmia. Oppilaiden informoiminen koulun kiusaamisen vastaisista toimintamalleista on Laitisen ja kumppaneiden (2020) mukaan ennaltaehkäisevää työtä, joka vahvistaa oppilaiden luottamusta aikuisten kykyyn käsitellä kiusaamistilanteita. Tällä tavalla pyritään välittämään selkeä viesti siitä, että kiusaamista ei sallita. Vaikka yhteisöllisten toimintatapojen kehittäminen on tehokkainta ennaltaehkäisyä, joskus myös yksittäisen oppilaan kanssa työskenteleminen voi estää ja vähentää ongelmia tulevaisuudessa (Laitinen ym., 2020, s.30). Kokonaan yksityisissä palveluissa sekä julkisten palveluiden yksityisissä ryhmissä ja keskusteluissa koulun henkilökunnalla on mahdotonta selvittää kiusaamistilanteita, ellei oppilas tai huoltaja itse näytä viestejä, kuvia tai videoita henkilöstölle. Koska joissakin palveluissa käyttäjät voivat toimia nimimerkkien tai täysin

anonyymien profiilien kautta, vaikeuttaa tämä kiusaamiseen osallistuneiden osapuolten tunnistamista koulun henkilökunnalta (Laitinen ym., 2020, s.29).

Jos kiusatulla on yhteisössä yksikin ystävä, vähentää tämä merkittävästi kiusaamista. Opettaja voi vaikuttaa tähän järjestämällä oppimistilanteita ja olosuhteita, jotka mahdollistavat kiusatun ystäväystymisen sellaisen oppilaan kanssa, joka tukisi häntä. Vahvistamalla positiivisia suhteita oppilaiden välillä opettaja voi vähentää kiusaamista epäsuoralla, mutta vaikuttavalla tavalla (Hamarus, 2006, s.212). Pörhölän (2008) mukaan opettajat voivat edistää turvallista ryhmäytymistä, tukea eettisen vastuun ottamista ihmissuhteissa, tarjota kiusatuille oppilaille arvostusta ja hyväksyntää sekä auttaa heitä näkemään ihmissuhteet myönteisinä ja tavoittelemisen arvoisina kokemuksistaan huolimatta (Pörhölä, 2008, s.102). Opettaja voi tukea oppilaiden sosiaalisten suhteiden tasapainoista kehittymistä luokassa omalla toiminnallaan. Esimerkiksi luokassa, jossa esiintyy kiusaamista, ei tulisi antaa oppilaiden vapaasti muodostaa pareja tai ryhmiä, koska tällä tavalla ryhmien muodostaminen voi toimia välineenä kiusaamiseen. Ryhmittelytilanteet vaativat opettajalta herkkyyttä ja kykyä havainnoida oppilaiden välisiä sosiaalisia suhteita, jotta ryhmäjaot tukisivat positiivista vuorovaikutusta (Hamarus, 2006, s.212-213). Kiusaajan valtaa voidaan rajoittaa sijoittamalla ryhmätyöskentelyissä sellaiseen ryhmään, jossa häneltä puuttuu kiusaamiseen kaivattava sosiaalinen tuki muilta luokkalaisilta (Hamarus, 2006, s.213).

Jotta opettaja voisi tehokkaasti puuttua koulussa tapahtuvaan kiusaamiseen, hänen tulee ymmärtää sekä kiusaamista että somekiusaamista ilmiöinä ja hallita pedagogisen johtajuuden taidot (Hamarus, 2006, s.213). Opettaja toimii usein erilaisten sosiaalisten paineiden keskellä. Näiden paineiden tunnistaminen on ratkaiseva tekijä, jotta hän voi vaikuttaa koulu yhteisön sosiaalisiin ilmiöihin. Lisäksi opettaja tarvitsee työkaluja esimerkiksi ryhmädynaamiset taidot sekä ongelmanratkaisu- ja tiimityötaidot puuttuakseen kiusaamiseen (Hamarus, 2006, s.213).

3.3 Kiusaaminen rikoksena

Tilanteet, joissa oppilaaseen kohdistuva kiusaaminen on niin vakavaa tai pitkäkestoista, voi täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Jos koulu saa tietoonsa alaikäiseen oppilaaseen kohdistuvaa kiusaamista, joka saattaa olla rikos, koulun tulisi ensisijaisesti ottaa yhteyttä oppilaan huoltajaan

ja tarvittaessa poliisiin. Koulu voi myös pyytää poliisilta neuvoa siitä, pitäisikö asiassa tehdä rikosilmoitus. Vakavissa, väkivaltaa sisältävissä tapauksissa täytyy ottaa välittömästi yhteys poliisiin (Laitinen ym., 2020, s.20).

Rikoksen toteaminen edellyttää yleensä todisteita tai todistajia siitä, mitä on tapahtunut. Kaikki kiusaamiseen osallistuneet voivat olla vastuussa rikoksesta. Oppilaiden olisi hyvä tietää, että rikoskumppanina, avunantajana tai yllyttäjänä toimiminen ovat yhtäläillä rangaistavia tekoja. Esimerkiksi tilanne, jossa oppilas lyö toista toisen pitäessä kiinni tai joku kehottaa tai yllyttää kiusaajaa, voi täyttää rikoksen tunnusmerkit. Keskustelu siitä, miten kiusaaminen voi olla rikos ja mitä vastuu omasta toiminnasta tarkoittaa, auttaa oppilaita ymmärtämään kiusaamisen vakavuutta (Laitinen, ym., 2020, s.45).

Huolimatta siitä, että rikoslain mukaan rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana, on kuitenkin jo tätä nuorempi vahingonkorvausvastuussa aiheuttamistaan vahingoista. Jos alaikäinen henkilö aiheuttaa vahinkoa tahallaan (esimerkiksi rikkoo toisen omaisuutta), voidaan hänet tuomita maksamaan uhrille täysi korvaus, joka voidaan periä hänen ensimmäisestä palkastaan. (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.30). Kiusaamistilanteissa erilaisia rikoksia voi olla muun muassa laiton uhkaus ja kunnianloukkaus. Laiton uhkaus voi olla suullista uhkailua, kirjallista, kuten kirje, viesti, sähköposti tai fyysistä esimerkiksi jonkinlaisella aseella uhkailua.

4 Kiusaamisen seurauksia ja sen ennaltaehkäisyä

4.1 Kiusaamisen vaikutuksia ja seurauksia

Koulukiusaaminen on merkittävä kehityksellinen riskitekijä sekä kiusatuille että kiusaajille. Vertaissuhdeongelmat, kuten kiusaaminen vaikuttavat laajasti yksilön henkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin ja voivat heijastua hänen elämäänsä pitkälle tulevaisuuteen. (Pörhölä, 2008, s.101). Koulukiusaamista ja sen vaikutuksia on kansainvälisestään tutkittu laajasti. Tutkimukset osoittavat selkeän yhteyden kiusaamisen ja lasten hyvinvoinnin sekä terveyden välillä. Kiusaamisen vaikutukset ja seuraamukset voivat näkyä oppilaissa eri tavoin ja usein olennaista on oppilaan käyttäytymisessä tapahtuva muutos. Jos entuudestaan kouluun positiivisesti suhtautuva oppilas tulee haluttomaksi ja koulua vältteleväksi, on opettajan syytä valpastua ja

seurata tilannetta tarkemmin sekä pohtia, mistä muutoksessa voi olla kyse (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.16).

Kiusatuilla lapsilla on raportoitu monenlaisia oireita, kuten päänsärkyä, vatsakipuja, alakuloisuutta, unihäiriöitä, jännittyneisyyttä, väsymystä ja ruokahaluttomuutta. Lisäksi kiusatut ovat usein kertoneet kokevansa masennusoireita, heikkoa itsetuntoa, ahdistusta ja yksinäisyyttä (Haataja, ym., 2017, s.77). Hataajan, ym. (2017) tekemän tutkimuksen meta-analyysin perusteella kiusatuilla, kiusaajilla sekä kiusaaja-kiusatuilla on suurempi riski kokea psykosomaattisia ongelmia verrattuna ikätovereihin, jotka eivät ole olleet osallisina kiusaamisessa. Erityisesti oppilaat, jotka ovat sekä kiusaajia että kiusattuja, kärsivät usein psykosomaattisista oireista, väsymyksestä, stressistä, yksinäisyydestä ja masennuksesta. (Haataja, ym., 2017, s.77).

Kiusattu nuori saattaa uusissa sosiaalisissa tilanteissa mieluummin vetäytyä syrjään kuin altistaa itseään uudelleen loukkauksille. Heikon tai puuttuvan ystäväverkoston vuoksi nuori jää ilman vertaisryhmän tukea kohdatessaan elämän haasteita. Näin ollen uuden opiskelu- tai työpaikan aloittaminen, uusi harrastus tai erilaiset yhteiskunnallisen osallistumisen muodot voivat vaatia häneltä merkittävästi enemmän ponnisteluja kuin nuorelta, jolla on vahvat tukiverkostot. Lisäksi kiusatuksi joutumisen riski saattaa olla hänelle korkeampi myös uusissa yhteisöissä (Pörhölä, 2008, s.101).

Kiusaaminen ei ole riski ainoastaan kiusatuille vaan myös muille kiusaamiseen osallistuville, kuten kiusaajille ja kiusaaja-kiusatuille. Kiusaamiseen osallistuvilla lapsilla on havaittu enemmän psykosomaattisia oireita sekä psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia verrattuna ikätoverihinsä, jotka eivät ole osallisina kiusaamisessa. Kiusaajilla puolestaan on havaittu yliaktiivisuutta, jännittyneisyyttä, uniongelmia, rikollista käyttäytymistä ja itsemurha-ajatuksia (Haataja, ym., 2017, s.77). Kiusaajien tulevaisuudennäkymät vaikuttavat huolestuttavilta. Pörhölän (2008) tutkimukset ovat osoittaneet, että erityisesti heidän joukossaan ilmenee enemmän teini-iässä aggressiivisuutta seurustelusuhhteissa sekä lisääntynyttä päihteiden käyttöä. Lisäksi kouluaikana kiusanneilla armeijaikäisillä miehillä esiintyy muita useammin antisosiaalisia persoonallisuushäiriöitä sekä päihteiden väärinkäyttöä. He myös ajautuvat nuorisorikollisuuteen ja päätyvät oikeuskäsittelyihin herkemmin kuin muut (Pörhölä, 2008, s.96). Toisia kiusanneiden oppilaiden käytös vaikuttaa myöhemmällä iällä vahingollisemmalta heidän ympäristöönsä ja yhteiskuntaa kohtaan. Entisillä koulukiusatuilla on havaittu erilaista oireilua. Kiusattujen haasteet liittyvät enimmäkseen oman elämänhallinnan ja jaksamisen ongelmiin (Pörhölä, 2008, s.97).

4.2 Kiusaamisen ennaltaehkäisy

Kiusaamisen ennaltaehkäisy tulee perustua laadukkaaseen pedagogiikkaan, jonka avulla lapsille selitetään sekä opetetaan keskeisiä sääntöjä ja taitoja vuorovaikutus- ja kaverisuhteissa. Kiusaamisen ollessa monimutkainen ryhmäilmiö pelkkä laadukas pedagogiikka ei riitä. Kiusaamisen ehkäisemiseksi tarvitaan myös tietoista ja johdonmukaista toimintaa (Repo, 2015, s.104). Vertaissuhteissa lapsi tai nuori muodostaa käsityksen itsestään suhteessa muihin. Näissä suhteissa kehittyvät myös asenteet, arvot ja normit, ja niissä harjoitellaan vuorovaikutustaitoja sekä saadaan palautetta omasta toiminnasta (Pörhölä, 2008, s.94). Vertaissuhteet ovat siis merkittäviä yksilön psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. Vertaissuhteissa koetut vastoinkäymiset voivat muodostaa kehityksellisen riskin ja ne ennakoivat myöhempiä elämän haasteita. Vastoinkäymiset voivat heikentää nuoren opiskelumotivaatiota ja oppimistaitoja, mikä puolestaan voi vaikeuttaa sopeutumista työelämään. Pitkällä aikavälillä nämä haasteet saattavat johtaa jopa sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen (Pörhölä, 2008, s.94). Jokaisen lapsen tulee saada elää sellaisessa ympäristössä, jossa hän kokee olevansa turvassa (Repo, 2015, s.37).

Lasten tulisi oppia arvostamaan toisen ihmisen fyysistä koskemattomuutta ja omaisuutta, mutta myös omia sosiaalisia suhteitaan sekä henkistä hyvinvointiaan. Jo varhaisessa vaiheessa aikuisten olisi tärkeää painottaa eettisen vastuun merkitystä vuorovaikutuksessa: miten toisia tulee kohdella, millainen puhetapa on kunnioittavaa, miten keskustellaan ja minkälaisia ihmissuhteita kannattaa vaalia (Pörhölä, n.d.). Lapset tarvitsevat myös itse kokemuksen siitä, että hänen kokemuksensa sekä tunteensa ovat arvokkaita ja ne otetaan vakavasti (Repo, 2015, s.37). Lapsen tulisi opetella arvioimaan vuorovaikutussuhteidensa laatua ja tunnistamaan oma roolinsa niissä: onko hän kiusatun, kiusaajan vai sivustakatsojan asemassa. Lasten olisi tärkeää ymmärtää, ettei toisia saa käyttää omien tavoitteidensa välineinä, vaan jokainen ansaitsee tulla kohdatuksi omana itsenään ja arvokkaana yksilönä (Pörhölä, n.d.).

Yksinäisyys on herkkä ja kivulias asia, josta lapsen voi olla hyvin vaikea puhua aikuisille. Usein sen tunnistaminen on myös haastavaa. Suomalaisen (2024) mukaan joskus voidaan erehtyä ajattelemaan, että kaikki on hyvin, kun lapsi näyttää viihtyvän yksin. Tällaisessa tilanteessa on kuitenkin tärkeää selvittää kokeeko hän yksinäisyyttä tai onko hänet jätetty ryhmän ulkopuolelle.

Keskustelu, rohkaisu ja yhdessä ratkaisujen miettiminen ovat avainasemassa tilanteen helpottamisessa (Suomalainen, 2024, s.14).

Kiusaamiskäsitteen käytössä piilee lapsen leimaamisen vaara ja ilmiön vääristäminen. Repon (2015) tutkimuksen mukaan tänä päivänä ihmiset tuottavat ja määrittelevät kiusaamista ilmiönä ja käsitteenä arkipäiväisissä keskusteluissaan aikaisempaa enemmän. Jos kaikkia lasten välisiä riitatilanteita tai käytöshäiriöitä tulkitaan kiusaamiseksi, on vaarana, että lapsia leimataan perusteettomasti, mikä heikentää käsitteen merkitystä. Tämä voi johtaa siihen, että vakava ja todellinen kiusaaminen jää aikuisilta huomaamatta. Käsitteen virheellinen käyttö voi myös aiheuttaa tilanteen, jossa lapsi leimautuu kiusaajaksi tai kiusatuksi, mikä puolestaan voi vahvistaa näitä rooleja, jolloin annettu leima alkaa toteuttamaan itseään (Repo, 2015, s.58-59). Toukolan, Karukiven ja Saarijärven (2015) mukaan ympäristö voi aktiivisesti pyrkiä muokkaamaan lapsen negatiivista emotionaalisuutta sekä siihen liittyvää ujoutta ja sisäänpäin kääntyneisyyttä. Jos lapsi saa ympäristöstään jatkuvasti negatiivista palautetta käytöksestään, se ei välttämättä johda toivottuun muutokseen, vaan saattaa päinvastoin vahvistaa negatiivisen emotionaalisuuden ohjaamaa käyttäytymistä. Negatiivisen palautteen sijaan lapsi todellisuudessa kaipaakin enemmän tukea ja kannustusta (Toukola, ym., 2015).

4.2.1 Opettajan rooli

Kun kiusaamista pyritään ennaltaehkäisemään, on tarpeen määritellä kiusaamista erityisesti varhaiskasvatuksen kontekstissa. Kiusaamisen määrittely varhaiskasvatuksessa on keskeistä, koska se mahdollistaa varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen, mikä puolestaan ehkäisee pitkäaikaisia haittoja lapsen kehitykselle. Selkeä käsitteellinen ymmärrys kiusaamisesta auttaa kasvattajia tunnistamaan kiusaamistilanteet ja toimimaan tehokkaasti niiden ehkäisemiseksi (Swit, 29.6.2020). Repon (2015) mukaan on hyvä tiedostaa, että kaikki lasten väliset riidat ja konfliktit eivät ole kiusaamista vaan nämä tilanteen kuuluvat ihmissuhteissa ja vuorovaikutuksessa tarvittavien taitojen harjoitteluun. Tästä syystä lasten kanssa työskentelevillä tulisi olla riittävä ja yhdenmukainen käsitys asiasta, koska tällöin kiusaamiseen puuttuminen ja sen ennaltaehkäiseminen on johdonmukaista sekä systemaattista (Repo, 2015, s.38).

Koulun aikuiset voivat päivittäisessä työssään vaikuttaa oppilaiden ryhmäsuhteisiin ja vähentää siten yksinäisyyttä. Tehokkaita keinoja yksinäisyyden ennaltaehkäisyyn ovat

tutustumismahdollisuuksien luominen, luokan ryhmytymisen tukeminen, turvallisuuden tunteen vahvistaminen sekä kaveritaitojen harjoittaminen (Suomalainen, 2024, s.14). Ryhmä- ja paritehtävien, vaihtelevien kokoonpanojen ja yhteistoiminnallisten menetelmien avulla oppilaat pääsevät luontevasti tutustumaan toisiinsa, oppivat toimimaan kaikkien kanssa sekä pääsevät halutessaan osallistumaan aktiivisesti. Istumajärjestystä ja vastuutehtäviä muokkaamalla voidaan myös edistää oppilaiden kaverisuhteiden muodostumista. Opettajan on hyvä välttää tilanteita, joissa oppilaat asettavat itsensä tai toisensa paremmuusjärjestykseen – esimerkiksi liikuntatunneilla aikuisen kannattaa jakaa tai arpoa joukkueet (Suomalainen, 2024, s.7).

Suomalaisen (2024, s.7) mukaan kaveritaitoja voidaan harjoitella jokapäiväisessä koulutyössä. Niihin kannattaa keskittyä erityisesti konkreettisilla harjoituksilla ja keskusteluilla. Kaveritaidot sisältävät kyvyn toimia vuorovaikutustilanteissa ja kyvyn ottaa toiset huomioon. Jos ryhmän ulkopuolelle jättämistä tai eristämistä havaitaan, tilanteeseen on puututtava ripeästi ja jämäkästi (Suomalainen, 2024, s.14). Pörhölä (n.d.) toteaa, että kiusaamisen tunnistaminen edellyttää, että koulun aikuiset osaavat tulkita herkästi lasten ja nuorten sanallista ja sanatonta viestintää sekä oppilaiden välisiä suhteita. On tärkeää, että koulun henkilökunta sekä oppilaat tunnistavat erilaiset kiusaamisen muodot ja ymmärtävät, miten kiusaamisviestintä voi ilmetä. Koulun henkilökunnan tulisi tuntea lasten vuorovaikutuksen ja ryhmytymisen prosesseja, jotta he voivat seurata suhteiden kehitystä ja tarvittaessa ohjata niitä myönteiseen suuntaan. Keskeistä on myös tunnistaa riskitekijöitä ja kriittisiä hetkiä, joissa kiusaamissuhteet saattavat kehittyä. (Pörhölä, n.d.).

Eryteisesti lukuvuoden alussa opettajan on tärkeää vahvistaa ryhmän psykologista turvallisuuden tunnetta ja ryhmytymistä niin, että jokainen tuntee voivansa olla oma itsensä ja ilmaista mielipiteensä ilman nolostumisen pelkoa. Turvallinen ryhmä luo perustan oppimiselle ja työrauhalle, ja siitä on huolehdittava koko lukuvuoden ajan, ei vain uuden ryhmän syntyvaiheessa (Suomalainen, 2024, s.7). Koulujen tulisi määrätietoemmin panostaa vuorovaikutustaitojen kehittämiseen ja taitoerojen tasoittamiseen oppilaiden välillä. Jotta nämä toimijat voivat tukea oppilaita tehokkaasti, he tarvitsevat riittävästi aikaa, osaamista ja selkeitä toimintamalleja (Pörhölä, 2008, s.102). Opettajien ja koulun henkilökunnan tulisi kiinnittää huomiota vuorovaikutussuhteisiin, joilla on suurempi riski muuttua kiusaamissuhteiksi. Näin ollen kiusaamisen ehkäisyyn keskittyvä kysymys ei olekaan "ketkä oppilaistamme saattaisivat ryhtyä

kiusaamaan ja ketkä voisivat joutua kiusatuiksi", vaan pikemminkin "keiden oppilaiden välillä saattaa syntyä kiusaamiseen johtava suhde" (Pörhölä, n.d.).

4.2.2 Huoltajien ja vanhempien rooli

Ihmisten sosiaaliset taidot ovat opittuja ja niiden perustana toimii lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus. Sosiaaliset taidot heijastavat siis henkilön kykyä olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Heikot sosiaaliset taidot lapsuudessa ovat usein yhteydessä tunnesäätelyn puutteisiin (Toukola, ym., 2015). Toukola, Karukivi ja Saarijärvi (2015) mainitsevat teoksessaan aleksitymian, eli persoonallisuuden piirteen, jolla on ominaista vaikeus tai kyvyttömyys tunnistaa tai kuvata omia tunteitaan. Aleksitymian kehittyminen sekä tiettyjen temperamenttipiirteiden ilmeneminen on huomattu olevan yhteydessä perinnöllisyyteen, neurobiologisiin tekijöihin sekä negatiivisiin lapsuudenkokemuksiin (Toukola, ym., 2015).

Lasten temperamentin katsotaan yleisesti olevan periytyvää, luonteeltaan pysyvää ja ilmenee jo varhaislapsuudessa. Toukola, Karukivi ja Saarijärvi (2015) kertovat, kuinka persoonallisuus kehittyy temperamentin pohjalta ympäristön vaikutuksesta. Tähän vaikuttavat muun muassa perheen kasvatuksellinen ilmapiiri, ympäristön emotionaalinen suhtautuminen lapseen sekä henkilökohtaiset kokemukset. Lapsen kehittyvään persoonallisuuteen ja tunteiden tunnistamisen ja ilmaisun taitoihin vaikuttavat merkittävästi lapsen ympäristön antamat vastaukset ja reaktiot. Tästä syystä näiden ominaisuuksien kehittyminen riippuu olennaisesti lapsen ja vanhemman tai huoltajan temperamenttien yhteensopivuudesta (Toukola ym., 2015).

Vanhempien ja huoltajien tulisi keskustella kiusaamisesta ja siihen liittyvistä asioista kotona ennaltaehkäisevästi, vaikka lapsi ei olisi kiusattu tai kiusaaja. Lapsen kanssa voidaan tehdä esimerkiksi mielikuvaharjoituksia, joissa yhdessä pohditaan esimerkiksi, miltä itsestä tuntuisi jos tulisi kiusatuksi ja miten lapsi toimisi, jos hän näkisi kiusaamista esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa. Vanhempien ja huoltajien keskenäinen yhteistyö voi ehkäistä lasten välisiä kiusaamistapauksia (Anias ym., 2020, s.2).

4.3 Miksi kiusaaja kiusaa?

Kiusaaminen nähdään usein järjestelmällisenä ja tietoisena toimintana, jolla pyritään vahingoittamaan toista ihmistä. On ajateltu, että kiusaaja tai kiusaajat tavoittelevat toista loukkaavan ja alistavan viestinnän avulla itselleen hyötyä. Pörhölä (n.d.) kertoo tämän hyödyn ilmenevän esimerkiksi vaikutusvallan ja aseman kasvuna ryhmässä, itsetunnon parantumisenä tai ryhmän muiden jäsenten osoittamana arvostuksena ja jopa pelkona. Hyöty voi myös olla materiaalista, kuten rahaa, tai ilmetä palveluksina. Kiusaaminen ei ole satunnaista vihamielistä käyttäytymistä, joka syntyy olosuhteiden tai hetkellisen tarpeen vaikutuksesta, vaan se on tietyn henkilön tai henkilöiden systemaattista hyväksikäyttöä vuorovaikutuksessa (Pörhölä, n.d.). Kiusaamisen kohteeksi valkoituu yleensä lapsi tai nuori, joka on epävarma itsestään, arka, hänellä ei ole ollenkaan kavereita tai hän on ennestään jo huonossa asemassa ryhmässä (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.13). Oppilaiden keskinäisten valtasuhteiden epätasapaino varmistaa sen, ettei kiusaaja itse joudu noloon asemaan alistaessaan. Kiusaaja ajattelee, että heikko vastus takaa hänelle takuuarman voiton (Hamarus, 2006, s.109).

Yksi kiusaamisen keskeisimmistä syistä on kiusaajan halu pönkittää omaa asemaansa tai vallan tavoittelu ryhmässä. Kiusaajilla on usein halua näkyä ja kuulua, saada ihailua sekä valtaa ryhmässä (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.13). Myös Espelagen ja Asidaon (2001, s.54) mukaan kiusaaja pyrkii saavuttamaan huomiota ja vahvistamaan asemaansa ryhmässä kokien samalla itsensä muita ylempiarvoiseksi. Kiusaajat mieltävät itsensä usein suosituiksi ja hallitseviksi johtajahahmoiksi (Cowie & Myers, 2014, s.70; Hamarus, 2006, s.108). Kiusaajille tyypillisiä käyttäytymisen piirteitä ovat usein aggressiivisuus ja impulsiivisuus, heidän viestintätyyliinsä on hyökkäävä sekä heillä on korostunut halu hallita ja alistaa muita (Pörhölä, n.d.). Hyökkäävää viestintätyyliä käyttävä oppilas osoittaa usein käytöksellään määräävyyttä ja uhkaavuutta asettaen käskyjä ja vaatimuksia neuvottelemisen tai pyytämisen sijaan, Pörhölä (n.d.) mainitsee. Tällaisella oppilaalla voi olla taipumus korottaa ääntään, käyttää loukkaavia ilmaisuja, kiroilla ja nimitellä muita keskustelukumppaneita. Hän esittää omat mielipiteensä kiistattomina totuuksina, kuuntelematta tai huomioimatta muiden ajatuksia. Muiden rohkaisemisen, neuvomisen ja kannustamisen sijaan kiusaaja saattaa syyttää, arvostella tai vähätellä tovereitaan (Pörhölä, n.d.). Hamarusen (2006, s.109) tutkimuksessa mainitaan, että hauskuus mainitaan usein kiusaajan motiivina. Kiusaajan mielestä voikin siis olla hauskaa nähdä esimerkiksi pojan itkevän. Hamarus (2006, s.109) mainitsee pelon olevan toinen syy sille, miksi kiusaaja kiusaa. Kiusaaja saattaa pelätä,

että hän itse joutuu kiusatuksi, ellei hän kiusaisi muita. Täten kiusaajalla saattaa olla samoja ominaisuuksia, mistä hän kiusaa muita oppilaita (Hamarus, 2006, s.109).

Pörhölän artikkelin (n.d.) mukaan hyökkäävästi käyttäytyvien oppilaiden kaveripiiri muodostuu usein samankaltaisesti käyttäytyvistä oppilaista. Aggressiivinen viestintätyyli ei houkuttele muunlaisia oppilaita jakamaan henkilökohtaisia asioita tämän kaltaisten oppilaiden kanssa. Seurauksena on, että kiusaajien hyökkäävä käytös vain vahvistuu, koska heiltä puuttuu altistus erilaisille toimintamalleille. Tämänkaltaisen oppilas jää tästä syystä usein myös ilman realistista palautetta viestintätavoistaan, koska muut eivät uskalla antaa hänelle rakentavaa kritiikkiä. Tämä voi johtaa siihen, että kiusaaja saa vääristyneen käsityksen omasta tavastaan kommunikoida, mikä estää häntä muuttamasta käyttäytymistään. Palautteen puute voi estää oppilasta saamasta tasapainoisia ja palkitsevia ihmissuhteita, mikä saattaa vaikuttaa kielteisesti kiusaajan vuorovaikutussuhteisiin vielä aikuisiälläkin (Pörhölä, n.d.). Kaukiaisien ja Salmivallin (2009) tutkimuksen perusteella tiedetään, että kiusaaminen ei välttämättä lapsilla ja nuorilla lopu itsestään, vaan kiusaajilla, on suurempi riski kehittyä aikuisiksi, jotka ovat taipuvaisia aggressiiviseen ja väkivaltaiseen käytökseen (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.14).

Kiusaaja voi ajatella pääsevänsä kiusaamistilanteista tulevaisuudessakin ilman minkäänlaisia seuraamuksia. Hän voi uskoa siihen, että muiden alistaminen on hyvä tapa saada huomiota tai valtaa ryhmässä (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.14). Nuoren kiusaajan asenne ja uskomukset kiusaamista ja väkivaltaa kohtaan voivat myös muuttua myönteisimmiksi. Tällöin hän sisäistää entistä epäkunnioittavan asenteen muita ihmisiä kohtaan ja saattaa nähdä toisten vahingoittamisen olevan hyväksyttävää, pahimmillaan jopa hauskaa (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.14). Kaukiaisien ja Salmivallin (2009) mukaan kiusaaja oppii käyttämään kiusaamista välineenä sosiaalisten tilanteiden hallitsemiseen. Kiusaaja voi pitää kiusaamistilannetta palkitsevana, koska hän saa sen myötä huomiota, valtaa tai vallan tunnetta, itseluottamusta ja joissakin tapauksissa mielihyvää. Toisaalta kiusaaja saattaa myös tuntea olevansa ansassa, jos hän ei kykene muuttamaan käyttäytymistään ja oppii, ettei kukaan pysty auttamaan tai pysäyttämään häntä (Kaukiainen & Salmivalli, 2009, s.14). Cowie ja Myers (2014) ovat myös sitä mieltä, että kiusaaja ei välttämättä edes ymmärrä tekojensa seuraamuksia. Kiusaaja saattaa helposti vähätellä tai syyttää kiusattua ylireagoimisesta, jolloin kiusaaja pyrkii hakemaan hyväksyntää ja oikeutta teoilleen (Cowie & Myers 2014, s.70-71).

5 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia kokemuksia ja näkemyksiä viides- ja kuudesluokkalaisilla on sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta. Tutkimuksessa pyritään tuottamaan käytännönläheistä tietoa, jota koulu yhteisöt voivat hyödyntää kehittäessään toimintatapojaan somekiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi. Tietoa voidaan hyödyntää opettajien ja huoltajien kasvatustyössä sekä mediakasvatuksen kehittämisessä, jotta oppilaiden digitaaliset vuorovaikutustaidot sekä turvallinen käyttäytyminen netissä paranisivat. Erityinen kiinnostus tässä tutkimuksessa kohdistuu siihen, eroavatko tyttöjen ja poikien sosiaalisen median käyttötavat, suhtautumistavat sekä kokemukset somekiusaamisesta toisiinsa verrattuna. Näiden tavoitteiden pohjalta tutkimuksessa etsitään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Eroaako tyttöjen ja poikien sosiaalisen median käyttö toisistaan?
2. Minkälaisia kokemuksia oppilailla on sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta?
3. Onko tyttöjen ja poikien suhtautumisessa eroa sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen?
4. Onko sukupuolella yhteyttä siihen miten oppilaat puuttuvat sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen?

6 Tutkimuksen toteutus

Tässä pro gradu -tutkielman osiossa kuvataan tutkimuksen toteuttamista, aineistonkeruuta sekä analysointimenetelmää. Ensimmäisessä pääluvussa käsitellään tarkemmin tutkielmassa käytettyä tutkimusmenetelmää, mistä aineisto koostuu sekä aineiston hankintaprosessia. Tämän pro gradu-tutkielman aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella. Päädyin kyseiseen ratkaisuun, koska koin sen sopivaksi tutkimuksen näkökulmasta.

6.1 Tutkimusjoukko

Tilastotieteen osa-alueista tilastollinen päättely mahdollistaa tutkittavan ilmiön esiintyvyyden arvioimisen koko perusjoukossa tutkimalla vain pientä osaa siitä. Koska koko populaation tutkiminen on useimmiten käytännössä mahdotonta tai hyvin työlästä, valitaan tutkimukseen otos,

eli pienempi joukko, jonka perusteella voidaan tehdä päätelmiä koko perusjoukosta. Otos muodostetaan niin, että se edustaa mahdollisimman hyvin koko populaatiota tärkeimpien ominaisuuksien osalta (Nummenmaa, 2023).

Tutkimusjoukoksi koostui Etelä-Suomesta yhden peruskoulun viides- ja kuudesluokkalaiset oppilaat. Kokonaisuudessaan aineistonkeruuseen osallistui 45 oppilasta. Koska tutkimuksessa tarkasteltiin erityisesti sukupuolten välisiä eroja oppilaiden kokemuksissa ja näkemyksissä, analyysivaiheessa huomioitiin vastaukset niiltä oppilailta, jotka ilmoittivat sukupuolekseen joko tytön tai pojan. Näin analyysien kokonaisvastaajamääräksi muodostui 42 oppilasta, joista 24 oli tyttöjä ja 18 poikia. Oppilaiden ikä sijoittui 11–13 vuoden välille, ja he kuuluivat ikäryhmään, jolla on jo tyypillisesti aktiivinen suhde sosiaaliseen mediaan. Tämän vuoksi heillä on valmiuksia reflektoida myös sosiaalisessa mediassa tapahtuvia ilmiöitä, kuten kiusaamista sekä osallistua keskusteluun niihin liittyvistä eettisistä ja sosiaalisista kysymyksistä.

Tutkimus toteutettiin niin, että tutkija oli itse paikan päällä ja teetti kyselyt osana oppilaiden tavallista oppituntia. Tätä ennen koulun rehtorilta kysyttiin lupa tutkimuksen toteuttamiseen. Osallistuminen tutkimukseen oli vapaaehtoista, ja huoltajilta pyydettiin kirjallinen suostumus ennen kyselyn toteuttamista (liite 1). Oppilaita informoitiin siitä, että kaikki vastaukset käsitellään anonymisti, eikä yksittäisiä vastaajia voida tunnistaa. Koulun ja oppilaiden anonymiteettiä on suojattu niin, ettei koulun nimeä mainita tutkimuksessa.

Vaikka tutkimusjoukon koko ei mahdollista tulosten yleistämistä laajemmin koko väestöön, se tarjoaa suuntaa antavaa tietoa viides- ja kuudesluokkalaisten näkemyksistä ja kokemuksista liittyen sosiaalisessa tapahtuviin kiusaamistilanteisiin. Tutkimuksen löydökset eivät siis pyri tuottamaan yleispäteviä totuuksia, vaan näyttämään ilmiötä valitun kohderyhmän näkökulmasta ja toimimaan pohjana mahdolliselle jatkotutkimukselle laajemmilla aineistoilla.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tämä tutkimus on toteutettu määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmin. Kvantitatiivisessa tutkimuksen tarkoituksena on joko selittää, kuvata, vertailla, kartoittaa tai ennustaa ihmisiä koskevia asioita ja ominaisuuksia tai luontoa koskevia ilmiöitä (Vilkkä, 2007, s.19). Tässä tutkimuksessa hyödynnetään eniten määrällisestä tutkimuksesta sen selittävää ja

kartoittavaa puolta. Selittävä tutkimus tarkastelee ilmiöiden välisiä suhteita. Kuvaileva tutkimus tuottaa yksityiskohtaisesti dokumentoitua tietoa tutkittavasta ilmiöstä, kun taas ennustava tutkimus pyrkii arvioimaan ilmiön mahdollisia seurauksia. Kartoittava tutkimus puolestaan keskittyy uusien näkökulmien löytämiseen liittyen tutkittaviin ilmiöihin. (Hirsjärvi ym. 2008, 129–130.) Määrällisen tutkimuksen aineiston keräämisen tavaksi soveltuu parhaiten strukturoitu postikysely tai internetkysely, jota käytetään tässä tutkimuksessa. Käytän siis aineistonkeruumenetelmänä internetkyselyä, koska tutkin hyvin henkilökohtaista asiaa, kiusaamista (Vilka, 2007, s.28). Määrällinen tutkimusmenetelmä eli kvantitatiivinen menetelmä on tutkimustapa, joka tarkastelee tietoa numeerisesti. Kvantitatiivinen menetelmä vastaa kysymyksiin *kuinka moni, kuinka paljon ja kuinka usein* (Vilka, 2007, s.14).

6.3 Aineistonkeruu

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2008, 179) mukaan aineistonkeruutapaan vaikuttaa se minkälaista, mistä ja keneltä tietoa etsitään. Valitsin tutkimukseni aineiston keruuseen sähköisen kyselylomakkeen, joka on tehty Webropolissa, koska sen käyttö oli mielestäni kätevintä ja mieluista viides- ja kuudesluokkalaisten tutkittaville. Tutkittavaksi joukoksi valikoitui viides- ja kuudesluokkalaisten, koska he ovat ala-asteen ylimmillä luokilla ja käyttävät todennäköisesti enemmän eri sosiaalisen median alustoja kuin alemmilla luokilla olevat oppilaat.

Sähköisen lomakkeen valinnassa on se etu, ettei ole tarvetta tulkita oppilaiden erilaisia käsialoja ja tutkittava aineisto tallentuu automaattomaattisesti sähköiseen muotoon. Webropolissa tehty sähköinen kyselylomake, jota käytettiin tutkimukseni aineistonkeruussa, muodostui kysymyksistä, joissa selvitettiin viides- ja kuudesluokkalaisten sosiaalisen median käyttötottumuksia, oppilaiden eri rooleja sosiaalisessa mediassa tapahtuvissa kiusaamistilanteissa sekä oppilaiden mielipiteitä ja suhtautumisia sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen. Kysely oli anonyymi ja esitiedoiksi tutkittavilta kysyttiin luokka-aste (5. luokka, 6. luokka) sekä sukupuoli (tyttö, poika, muu, en halua kertoa). Pohdin kysymysten laatua ja relevanttiutta, jotta saisin tutkimuskysymysten kannalta mahdollisimman oleellisista tutkimusaineistoa.

Aineistonkeruu toteutettiin kyselyyn vastanneiden viides- ja kuudesluokkalaisten omassa koulussa yhden koulupäivän aikana. Kyselyyn vastaaminen vei oppilailta aikaa 15-30 minuuttia. Oppilaiden käytössä oli ipadeja, läppäreitä sekä omia älypuhelimia, joiden avulla vastattiin

kyselylomakkeeseen. Koulussa oppilaat ovat käyttäneet paljon ipadeja ja läppäreitä, joten niiden käyttäminen kyselyn vastaamisessa tuntui luontevalta. Muutamille annettiin lupa käyttää omaa älypuhelinia, koska kaikille ei riittänyt koulun laitteita. Oppilaille kerrottiin ensin kvantitatiivisen tutkimukseni tavoite ja lyhyesti taustoja sekä se, että kyselyyn vastaaminen on täysin anonyymia ja että yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa vastausten perusteella. Tutkija ohjeisti kyselyn alkuun, miten kyselylomakkeeseen päästiin linkin tai qr-koodin avulla. Muutama tutkittavista kysyi tarkentavia kysymyksiä, mutta he eivät muuten häirinneet toisiaan kyselyn aikana. Mielestäni itse tutkijan läsnäolo luokissa aineistonkeruun aikana antoi oppilaille merkittävyyden tunteen ja he keskittyivät kyselyn aikana vastauksiin. Tutkija ja luokan oma opettaja eivät kierrelleet luokassa, jotta oppilaat eivät kokisi paineita vastata tietyllä tavalla.

Niemisen (2010, s.33) mukaan tutkijan on aina selitettävä lapselle tutkimuksen tarkoitus. Lisäksi on tärkeää kertoa, että lapsen nimeä ei julkaista missään tutkimukseen liittyvässä asiakirjassa (Korhonen 2003, s.37). Tutkimuskysymysten tulisi olla lapselle helposti ymmärrettäviä ja riittävän lyhyitä. Lapselle on annettava aikaa miettiä vastauksiaan rauhassa (Korhonen 2003, s.38). Ritala-Koskinen (2001, s.152–153) korostaa, että lasten motivointi tutkimukseen on olennaista, ja heidän sitoutumistaan edistää se, että heille selitetään, miksi juuri heidän tietonsa ovat arvokkaita tutkimuksen kannalta.

Koska tutkittavien joukko koostui alaikäisistä, hankin tutkittavilta huoltajien suostumukset tutkimukseen osallistumiseen luokanopettajien välityksellä (Kuula 2011, 100–102). Huoltajille lähetetty suostumuslomake on liitteessä 1. Lisäksi tutkimukseen valitun koulun rehtorilta ja kyseiseltä kunnalta saatiin tutkimuslupa. Ennen aineiston keruuta en tiennyt tarkkaa tutkittavien osallistujamäärää. Lopulta tähän pro gradu -tutkimukseen osallistui 45 viides- ja kuudesluokkalaista, 24 tyttöä, 18 poikaa, 1 muunsukupuolinen ja 2, jotka eivät halunneet kertoa omaa sukupuoltaan. Kun tutkimuksen tilastollisissa analyyseissä vertailtiin sukupuolten välisiä eroja, analyyseistä jätettiin ulkopuolelle yksi muunsukupuolinen vastaaja ja kaksi sukupuolensa kertomatta jättänyttä vastaajaa. Näihin analyyseihin osallistui yhteensä 42 oppilasta. Vastaajamäärä jäi hieman odotettua pienemmäksi, sillä osa oppilaista jätti vastaamatta kyselyyn, ei saanut huoltajaltaan tarvittavaa suostumusta tai oli unohtanut antaa suostumuslomakkeen allekirjoitettavaksi huoltajalleen.

6.4 Kysely

Kyselylomake jaettiin neljään osioon, joissa oli tutkimuskysymyksiin liittyvät teemat. Kysely sisälsi kahdeksan sivua, joista ensimmäisellä selvitettiin tutkittavien esitietoja heidän mediankäytöstään, mitä sosiaalisen median alustoja he käyttävät, ovatko käyttäjätilit yksityisiä vai julkisia sekä mitä he tekevät tai itse julkaisevat kyseisillä alustoilla. Seuraavalla sivulla selvitetään tarkemmin tutkittavien sosiaalisen median käyttöä, kuinka paljon he käyttävät sosiaalista mediaa viikon sekä päivän aikana, rajoitetaanko heidän sosiaalisen median käyttöään millään tavoin, kuinka tiukat rajoitukset heillä on sekä kysytään kuinka tietoisia tutkittavat ovat käyttämiensä alustojen ikärajoista. Näillä kysymyksillä pyrittiin kartoittamaan oppilaiden mediakäyttäytymistä ja arvoja, jotka voivat vaikuttaa heidän kokemuksiinsa ja toimintaansa sosiaalisessa mediassa. Sivuilla 3-6 selvitetään tutkittavien erilaisia rooleja sosiaalisen median kiusaamistilanteissa (kiusattu, kiusaaja, sivusta seuraaja, tilanteeseen puuttuja) ja kuinka paljon he itse ovat havainneet kiusaamista sosiaalisen median alustoilla (viikossa, kuukaudessa ja tämän lukuvuoden aikana). Kyselyn viimeisillä sivuilla (7-8) tutkitaan oppilaiden suhtautumista ja heidän mielipiteitään liittyen sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen (esim. “Onko somekiusaaminen mielestäsi hyväksyttävämpää kuin kasvokkain kiusaaminen?” tai “Mitä tekisit, jos näkisit, että kaverisi kiusaa toista sosiaalisessa mediassa?”).

Kyselyn rakenne mahdollisti vastauksien määrällisen analyysin. Kysymykset voitiin luokitella sekä koodata tilastollista käsittelyä varten. Suurin osa kyselylomakkeen kysymyksistä oli monivalintakysymyksiä, joissa muutamissa oli mukana myös avoimia kysymyksiä. Aivoimet kysymykset mahdollistivat oppilaiden omien kokemusten ja näkemysten tarkentamisen ja esiin tuomisen. Esimerkiksi kysymyksessä “Kenelle kertoisit kiusaamisesta?” oppilaat saivat kirjoittaa myös vastauksensa vapaamuotoisesti. Kyselylomakkeen joitakin kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja muokattiin tutkimusjoukolle (5.-6. luokkalaisille) sopivaksi. Niissä käytettiin arkikielen käsitteitä, joita oppilaat käyttävät, esimerkiksi “some” (sosiaalinen media), “trollaaminen” (tahallista ja turhaa ärsyttämistä), “läppä” (vitsi).

Kyselyn toteutuksen jälkeen lomakkeessa havaittiin joitakin puutteita kysymysten ja vastausvaihtoehtojen muotoilussa. Osa kysymyksistä olisi voinut olla selkeämpiä tai tarkemmin rajattuja, ja joitakin vastausvaihtoehtoja olisi voinut muokata kattavammiksi. Jotta tutkimustulokset olisivat mahdollisimman luotettavia ja yleistettävissä, on tärkeää, että kaikki vastaajat ymmärtäisivät kysymykset ja niissä käytetyt käsitteet mahdollisimman yhdenmukaisesti

(Vilkkä, 2007, s.37). Kysymysten monitulkintaisuus tulisi siis ottaa mahdollisissa jatkotutkimuksissa paremmin huomioon kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa.

6.5 Aineiston analysointi

Tutkimusaineisto analysoitiin kvantitatiivisin menetelmin. Webropol-alustalla kerätty kyselyaineisto siirrettiin Jamovi-ohjelmaan, jossa suoritettiin aineiston järjestely, kuvailu ja analyysi. Analyysissa käytettiin kuvailevaa tilastollista tarkastelua, kuten prosenttiosuuksia ja korrelaatioita, joiden avulla tarkasteltiin vastaajien kokemuksia ja näkemyksiä koulukiusaamisesta sosiaalisessa mediassa. Tämä analyysimenetelmä tuki tutkimuksen tavoitteita antamalla paremman kuvan siitä, kuinka yleisiä tietyt ilmiöt olivat vastaajien keskuudessa. Tilastollisen päättelyn osalta tutkimuksessa käytettiin Khiin neliö -testiä sekä Welch's t-testiä, joiden avulla tarkasteltiin erityisesti sukupuolten välisten erojen merkitsevyyttä eri muuttujissa. Khiin neliö -testi soveltuu luokiteltujen muuttujien ristiintaulukointiin ja ryhmien välisen riippuvuuden arviointiin, kun taas t-testiä hyödynnettiin ryhmien keskiarvojen vertailussa tilanteissa, joissa otosten hajonnat olivat erisuuria.

Korrelaatiokertoimen ja ristiintaulukoinnin avulla pyritään löytämään näyttöä ilmiöiden välisistä yhteyksistä (Vilkkä, 2021, s.120). Korrelaatioissa pyritään siihen, että saataisiin selville, miten jokin tietty asia tai ominaisuus voisi mahdollisesti vaikuttaa toisen asian tai ominaisuuden ilmenemiseen (Nummenmaa, 2023). Syy-seuraussuhdetta ei saa kuitenkaan vetää suoraan tämän perusteella, koska asiat saattavat vain muuttua samanaikaisesti (Vilkkä, 2021, s.120). Tässä tutkimuksessa esimerkiksi tehdään korrelaatioita, jotta voidaan selvittää onko oppilaiden sosiaalisen median käyttötavoilla yhteyttä siihen miten he suhtautuvat kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa. Kyselylomakkeessa oli sekä monivalintakysymyksiä että asteikkoihin perustuvia väittämiä, joissa vastaajat ilmaisivat kokemuksiaan esimerkiksi siitä, kuinka usein he ovat nähneet tai kokeneet kiusaamista sosiaalisessa mediassa, ja mitkä asiat he kokevat olevan kiusaamista sosiaalisessa mediassa. Asteikkoväittämien osalta aineistoa tarkasteltiin keskiarvojen ja hajontojen avulla.

Vaikka määrällinen analyysi voi tarjota hyvän yleiskuvan ilmiöstä, on tärkeää huomioida, että kiusaamisen kaltaisen arkaluontoisen aiheen kohdalla osa vastaajista saattaa jättää vastaamatta tai vastata varovaisesti. Tämä on otettu huomioon tulosten tarkastelussa, eikä yksittäisiin

prosenttieroihin tai poikkeamiin tehdä ylitulkintoja. Kvantitatiivinen aineisto tarjoaa kuitenkin arvokasta tietoa siitä, miten yleisesti ilmiö esiintyy ja millaisia suuntaviivoja oppilaiden kokemuksista voidaan havaita.

7 Tulokset

Tarkastelen ensin oppilaiden sosiaalisen median käyttötapoja. Tämän jälkeen tarkastelen oppilaiden kokemuksia ja suhtautumisia kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa. Lopuksi tutkin onko oppilaiden sukupuolella merkitystä siihen, miten he puuttuvat kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa. Tutkimuksen määrälliset tulokset esitetään taulukkojen, kuvioiden ja tunnuslukujen avulla ja ne esitetään objektiivisina eli tutkijasta riippumattomina. Numeeriset ja graafiset esitystavat havainnollistavat tekstiä ja lisäävät tekstin ymmärtämistä ja päinvastoin (Vilka, 2021, s.135).

7.1 Oppilaiden sosiaalisen median käyttötavat

Sosiaalisen median käyttöä tarkasteltiin sukupuolen mukaan selvittämällä, kuinka monta tuntia oppilaat ilmoittivat viettävänsä sosiaalisessa mediassa yleisesti päivän aikana (Taulukko 1). Welch’in t-testiä käytettiin vertailemaan tyttöjen ja poikien keskimääräisiä vastausluokkia, jonka tulokset olivat seuraavat: Welch’s $t(39,0)=1,33$, $p=0,190$, Cohen’s $d=0,412$. Tyttöjen keskiarvo oli 2,17 ja keskihajonta 1,01, kun taas poikien keskiarvo oli 1,78 ja keskihajonta 0,878.

Taulukko 1. Kuinka monta tuntia oppilaat viettävät aikaa sosiaalisessa mediassa päivän aikana

Kuinka monta tuntia somessa vietetään aikaa (päivän aikana)	Sukupuoli tytöt n=24 pojat n=18	Keskiarvo	Keskiarvo yhteensä (N=42)
1-2 tuntia	tytöt	0,250	0,333
	pojat	0,444	
3-4 tuntia	tytöt	0,458	0,429
	pojat	0,389	
5-6 tuntia	tytöt	0,208	0,167
	pojat	0,111	

7-8 tuntia	tytöt	0,042	0,048
	pojat	0,056	
9 tuntia tai enemmän	tytöt	0,042	0,024
	pojat	0,000	

Vaikka erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä ($p=0,190$), Cohenin d -efektikoko (0,412) viittaa keskiuureen käytännölliseen vaikutukseen. Tämä tarkoittaa siis sitä, että tyttöjen ja poikien välillä voisi olla käytännössä merkityksellinen ero, vaikka se ei nouse tilastollisesti merkitseväksi pienessä otoksessa ($N=42$). Tytöt saivat hieman korkeamman keskiarvon (2,17 vs. 1,78), mutta molempien sukupuolten yleisin vastaus on "3–4 tuntia päivässä". Ero keskiarvossa syntyy todennäköisesti siitä, että tytöt valitsivat useammin korkeampia arvoja kuin pojat. Tulosten mukaan tytöt siis käyttävät sosiaalista mediaa keskimäärin hieman enemmän kuin pojat.

Kun tarkastellaan oppilaiden sosiaalisen median käyttöä, on tärkeää tutkia myös kuinka paljon tätä rajoitetaan vanhempien tai huoltajien toimesta. Taulukossa 2 esitetyt prosenttiosuudet tarkastelevat sitä, miten oppilaat kokevat somen käytön rajoitukset heidän arjessaan, ja eroavatko vastaukset sukupuolen mukaan. Vastausvaihtoehdot on asetettu asteikolle 1–5, jossa 1=somen käyttöä ei rajoiteta lainkaan ja 5=todella tiukat rajoitukset. Tässä tapauksessa ei kuitenkaan havaittu viidennen vaihtoehdon vastauksia, joten analyysissä käsitellään vain asteikon arvoja 1-4.

Taulukko 2. Oppilaiden kokemukset heille asetetuista sosiaalisen median käytön rajoituksista (asteikko 1–5: 1= Ei rajoiteta yhtään, 5= Todella tiukat rajoitukset)

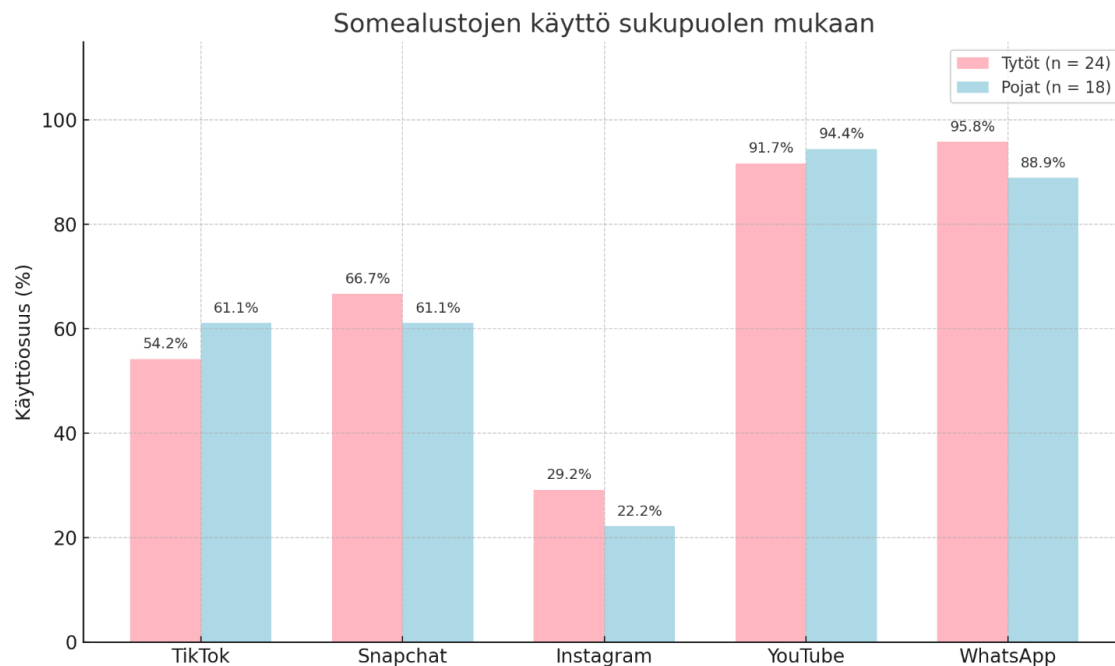
Muuttuja	Tytöt (n=24)	Pojat (n=18)	Yhteensä (N=42)
1	12,5 % (f=3)	27,8 % (f=5)	19,0 % (f=8)
2	33,3 % (f=8)	33,3 % (f=6)	33,3 % (f=14)
3	37,5 % (f=9)	27,8 % (f=5)	33,3 % (f=14)
4	16,7 % (f=4)	11,1 % (f=2)	14,3 % (f=6)

Tytöistä suurin osa sijoittui luokkiin 2 ja 3 (33 % ja 37,5 %), jotka kuvaavat kohtalaista sosiaalisen median rajoittamista. Ainoastaan 12,5 % tytöistä ilmoitti, ettei rajoituksia ole lainkaan. Pojilla jakauma oli hieman erilainen: 28 % ilmoitti, ettei käyttöä rajoiteta lainkaan, ja loput vastaukset

jakautuivat melko tasaisesti luokkiin 2–4. Tilastollinen vertailu tehtiin khiin neliö -testillä, jonka tulos oli $\chi^2(3)=1,77$, $p=0,621$. Koska p-arvo ylitti merkitsevyysrajan 0,05, sukupuolten välisiä eroja ei voida pitää tilastollisesti merkitsevinä. Tämä tarkoittaa, että tyttöjen ja poikien kokemukset sosiaalisen median käytön rajoituksista eivät eroa toisistaan tilastollisesti varmuudella.

Somekanavien käyttöä tarkasteltiin sukupuolen mukaan vertaamalla tyttöjen ja poikien käyttötottumuksia viidellä yleisellä applikaatiolla: TikTok, Snapchat, Instagram, YouTube ja WhatsApp. Kyselyssä oli vaihtoehtona myös Facebook, mutta tämän somekanavan hyvin vähäisen käytön johdosta, Facebook jätettiin analyysin ulkopuolelle. Tulosten mukaan tytöt raportoivat hieman korkeampaa käyttöä useimmilla alustoilla (erityisesti WhatsApp ja Snapchat), mutta riippumattomien otosten t-testien perusteella erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä missään vertailussa. Kaikkien alustoja koskevien vertailujen p-arvot ylittivät tason 0,05, mikä tarkoittaa, ettei sukupuoli voi selittää merkitsevästi eroja eri somekanavien käytössä tässä aineistossa.

Käyttöosuuksia kuvaava kuvio 1 osoittaa, että WhatsApp (tytöt=96 %, pojat=89 %) ja YouTube (tytöt=92 %, pojat=94 %) olivat käytetyimmät alustat sekä tyttöjen että poikien keskuudessa. Instagramin käyttö oli kokonaisuudessaan vähäisempää, mutta tyttöjen keskuudessa yleisempää kuin pojilla (29 % vs. 22 %). Kuvion 1 mukaan pojat käyttävät tyttöjä enemmän videokanavia YouTubea ja TikTokia, kun taas tytöt käyttävät poikia enemmän eri viestintäkanavia WhatsAppia ja Snapchattia.



Kuvio 1. Eri sosiaalisen median alustojen käyttö sukupuolen mukaan (N=42)

Riippumattomien otosten t-testien perusteella tyttöjen ja poikien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja sosiaalisen median eri alustojen käytössä tai suhtautumisessa niihin. Kaikkien vertailtujen sovellusten (TikTok, Snapchat, Instagram, YouTube, WhatsApp) p-arvot ylittivät merkitsevyystason, mikä viittaa siihen, että sukupuoli ei ollut tässä aineistossa tilastollisesti merkitsevä tekijä sosiaalisen median kanavien käytön erojen selittäjänä.

Halusin selvittää, kuinka moni eri somealustojen käyttäjistä oli tietoinen käyttämiensä sovellusten ikärajoista. Tässä analyysissä tutkittiin vain niitä vastaajia, jotka käyttivät kyseisiä somealustoja ja olivat tietoisia kaikkien käyttämiensä somealustojen ikärajoista. Taulukko 3 näyttää tulokset tähän, josta voidaan huomata, että suhteellisesti suurin osuus ikärajatietoisista käyttäjistä oli TikTokin käyttäjissä, joista 76 % ilmoitti tietävänsä kaikkien käyttämänsä somealustojen ikäraajat.

Taulukko 3. Oppilaiden tietoisuus käyttämiensä sosiaalisen median kanavien ikärajoista

Somekanava	Käyttäjiä yhteensä	Tietoisia ikärajoista
TikTok	25	76 %

Snapchat	27	66,6 %
Instagram	12	66,7 %
YouTube	42	59,5 %
WhatsApp	42	59,6 %

Taulukossa 4 esitetään, millaisia käyttötapoja oppilailla on sosiaalisessa mediassa sekä miten käyttötavat eroavat sukupuolen mukaan. Käyttäytymistä analysoitiin sekä kuvailevien tunnuslukujen että riippumattomien otosten t-testien (Welch's t) avulla. Lisäksi tuloksia havainnollistettiin ryhmittäisillä prosentiosuuksilla.

Taulukko 4. Oppilaiden sosiaalisen median käyttötavat

Mitä oppilaat tekevät sosiaalisessa mediassa	χ^2 -arvo, p-arvo	Sukupuoli	Keskiarvo	Keskihajonta
Juttelee kavereiden kanssa	0,681, 0,409	tytöt	0,917	0,282
		pojat	0,833	0,383
Juttelee tuntemattomien kanssa	0,092, 0,762	tytöt	0,083	0,282
		pojat	0,111	0,323
Katselee videoita	0,044, 0,834	tytöt	0,958	0,204
		pojat	0,944	0,236
Katselee kuvia	4,58, 0,032	tytöt	0,667	0,482
		pojat	0,333	0,485
Julkaisee kuvia/videoita itsestään	1,12, 0,289	tytöt	0,375	0,495
		pojat	0,222	0,428
Julkaisee kuvia/videoita jostakin muusta	1,99, 0,158	tytöt	0,292	0,464
		pojat	0,111	0,323
Haluaa oppia uusia asioita	0,00, 1,000	tytöt	0,333	0,482
		pojat	0,333	0,485
Lukee tekstejä, vinkkejä tai uutisia	0,865, 0,353	tytöt	0,417	0,504
		pojat	0,278	0,461

Tulosten perusteella sosiaalisen median käyttö painottuu sekä tytöillä että pojilla erityisesti viihteellisiin ja sosiaalisiin tarkoituksiin. Kaikkein yleisimmät käyttötavat kummallakin sukupuolella olivat videoiden katsominen (tytöt=96 %, pojat=94 %) sekä keskustelu kavereiden kanssa (tytöt=92 %, pojat=83 %). Näissä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten

välillä. Sen sijaan eroja havaittiin joissakin passiivisempaa tarkkailua tai sisällön tuottamista kuvaavissa toiminnoissa. Tilastollisesti merkitsevä ero löytyi muuttujassa "Katson kuvia", jossa tytöt ilmoittivat katsovansa kuvia selvästi useammin ($M=0,667$, $SD=0,482$) kuin pojat ($M=0,333$, $SD=0,485$). Erot olivat tilastollisesti merkitseviä (Welch's $t(36,6)=2,211$, $p=0,033$), mikä viittaa siihen, että visuaalinen sisältö saattaa olla tytöille merkityksellisempi osa sosiaalisen median käyttöä.

Vaikka muissa muuttujissa ei saavutettu tilastollista merkitsevyyttä, suuntaa antavia eroja havaittiin sisällön julkaisemiseen ja tiedonhakuun liittyvissä käyttötavoissa. Tytöt ilmoittivat julkaisevansa useammin kuvia tai videoita itsestään (37,5 % vs. 22 %) ja muusta kuin itsestään (29 % vs. 11 %) sekä lukevansa vinkkejä tai uutisia (42 % vs. 28 %) useammin kuin pojat. Vaikka erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä, ne viittaavat siihen, että tytöt käyttävät sosiaalista mediaa mahdollisesti monipuolisemmin ja aktiivisemmin. Yhteenvetona voidaan todeta, että sosiaalisen median käyttötavat jakautuvat sukupuolten välillä pääosin samankaltaisesti, mutta joissakin käyttötarkoituksissa tytöt näyttävät aktiivisempina. Tämä koskee erityisesti visuaalisen sisällön seuraamista ja tuottamista sekä itsensä ilmaisemista ja tiedon hakemista.

7.2 Oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa

Tutkimuksessa tarkasteltiin oppilaiden havaintoja ja kokemuksia sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta kouluympäristössä ja kuinka moni oppilaista oli itse tehnyt tekoja, joita voidaan pitää kiusaamisena sosiaalisessa mediassa.

Oppilailta kysyttiin, kuinka usein he ovat havainneet koulun oppilaiden välistä kiusaamista sosiaalisessa mediassa (Taulukko 5). Kysymyksellä pyrittiin kartoittamaan somekiusaamisen yleisyyttä oppilaiden omien havaintojen perusteella sekä sitä, eroavatko kokemukset sukupuolen mukaan. Tässä analyysissä ei havaittu viidennen vaihtoehdon ("joka päivä") vastauksia, joten analyysissä käsitellään vain arvoja 1,2,3,4 ja 6.

Taulukko 5. Kuinka usein oppilaat ovat havainneet kiusaamista sosiaalisessa mediassa koulun oppilaiden kesken (1=ei koskaan, 2=harvoin, 3=silloin tällöin, 4=melko usein, 5=joka päivä, 6=ei osaa sanoa)

Kuinka usein somekiusaamista on havaittu	Tyttö (n=24)	Poika (n=18)	Yhteensä (N=42)
Ei koskaan	20,8% (f=5)	38,9% (f=7)	28,6% (f=12)
Harvoin	33,3% (f=8)	16,7% (f=3)	26,2% (f=11)
Silloin tällöin	25% (f=6)	16,7% (f=3)	21,4% (f=9)
Melko usein	8,3% (f=2)	5,6% (f=1)	7,1% (f=3)
Ei osaa sanoa	12,5% (f=3)	22,2% (f=4)	16,7% (f=7)

Tulosten perusteella suurin osa oppilaista ilmoitti havainneensa somekiusaamista harvoin tai ei koskaan (55 %). Silloin tällöin tai melko usein somekiusaamista havaitsi 28 % oppilaista. 17 % oppilaista ei osannut arvioida asiaa ollenkaan, mikä voi vaikuttaa kiusaamisen uhrien näkökulmasta katsottuna huolestuttavalta. Kun ryhmää tarkasteltiin sukupuolittain, tytöt ilmoittivat useammin havainneensa somekiusaamista kuin pojat. Pojat sen sijaan ilmoittivat useammin (61 %), etteivät olleet koskaan havainneet kiusaamista tai etteivät osanneet vastata. Tilastollisesti erot tyttöjen ja poikien välillä eivät olleet merkitseviä. Khiin neliö -testin tulos oli $\chi^2(4)=3,29$, $p=0,510$, mikä tarkoittaa, ettei sukupuolen ja somekiusaamisen havaitsemisen välillä ole tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta. Keskiarvojen vertailun mukaan tytöt raportoivat havaitsevansa somekiusaamista useammin ($M=2,24$, $SD=0,944$) kuin pojat ($M=1,86$, $SD=1,03$). Welch's t-testi ei kuitenkaan osoittanut tilastollisesti merkitsevää eroa tyttöjen ja poikien välillä ($t(26,3)=1,11$, $p=0,277$, Cohen's $d=0,386$).

Vastaaajien yleisimmät epäasialliset teot sosiaalisessa mediassa liittyivät toisten haukkumiseen keskusteluissa (18 %) ja ryhmästä ulos sulkemiseen (16 %). Nämä molemmat teot voidaan nähdä sosiaalisena torjuntana, joka on yleinen kiusaamisen muoto etenkin nuorten keskuudessa. Lisäksi ilkeät kommentit (11 %) ja negatiiviset kommentit toisten tekemisistä (13 %) olivat vaihtoehtoista melko yleisiä. Tulokset kuitenkin osoittivat, että suurin osa oppilaista ei ole käyttäytynyt epäasiallisesti sosiaalisessa mediassa.

Taulukko 6. Vastaukset oppilaiden epäasiallisesta käyttäytymisestä sosiaalisessa mediassa

Muuttuja	Tyttö (n=24)	Poika (n=18)	Yhteensä (N=42)	χ^2 -arvo, p-arvo

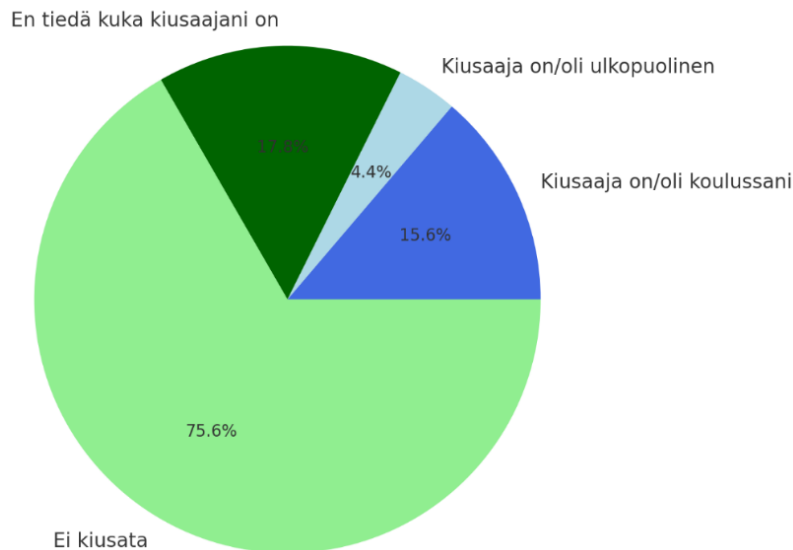
Kommentoi ilkeästi	8,3 % (f=2)	16,7 % (f=3)	11,9 % (f=5)	0,681, 0,409
Haukkui toista keskusteluissa	20,8 % (f=5)	11,1 % (f=2)	16,7 % (f=7)	0,700, 0,403
Kommentoi anonyymina	-	5,6 % (f=1)	2,4 % (f=1)	1,37, 0,243
Kommentoi negatiivisesti toisen tekemisiä	8,3 % (f=2)	22,2 % (f=4)	14,3 % (f=6)	1,62, 0,203
Jätti toisen keskusteluryhmän ulkopuolelle	12,5 % (f=3)	16,7 % (f=3)	14,3 % (f=6)	0,146, 0,703
Lähetti toisen yksityisiä kuvia eteenpäin	4,2 % (f=1)	5,6 % (f=1)	4,8 % (f=2)	0,0437, 0,834
Lähetti yksityisiä keskusteluita eteenpäin	8,3% (f=2)	5,6 % (f=1)	7,1 % (f=3)	0,120, 0,729
Otti salakuvia, jossa toisen kasvot näkyvät	12,5 % (f=3)	5,6 % (f=1)	9,5 % (f=4)	0,576, 0,448
Otti salakuvia, jossa toinen on tunnistettavissa	4,2 % (f=1)	11,1 % (f=2)	7,1 % (f=3)	0,748, 0,387
Levitteli valheellisia tietoja toisesta	8,3 % (f=2)	5,6 % (f=1)	7,1 % (f=3)	0,120, 0,729
Uhkaili jollain muulla kuin väkivallalla	-	11,1 % (f=2)	4,8 % (f=2)	2,80, 0,094

Welch's t-testin perusteella tyttöjen ja poikien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa asiattomasta käytöksestä ($t(31,)=0,417$, $p=0,679$, Cohen's $d=0,132$). P-arvo oli huomattavasti yli merkitsevyyden rajan, mikä osoittaa, ettei havaittua eroa voida pitää tilastollisesti merkitsevänä. Lisäksi Cohenin d -arvo viittaa hyvin pieneen vaikutukseen, eli käytännössä tytöt ja pojat käyttäytyivät somessa asiattomasti suunnilleen saman verran.

Korrelaatiomatriisi, jossa tutkittiin oppilaiden sosiaalisen median käyttörajoitusten yhteyttä siihen onko oppilas toiminut somessa epäasiallisesti (esim. haukkuneet, poissulkenet ryhmistä, tai lähettelleet ilkeitä kommentteja toiselle), oli tilastollisesti merkitsevä ($p=0,324$, $p=0,030$). Tulos viittaa siis kohtalaiseen ja tilastollisesti merkitsevään positiiviseen yhteyteen näiden kahden muuttujan välillä. Tämä tarkoittaa, että mitä useammin oppilas ilmoitti tehneensä epäasiallisia tekoja, joita voidaan pitää somekiusaamisena, sitä todennäköisempää oli, että hänen sosiaalisen median käyttöönsä rajoitetaan kotona jollakin tavalla. Kyseiset toiminnot voivat ilmetä monella eri somealustalla ja voivat tapahtua julkisesti tai yksityisesti, esimerkiksi viestiryhmissä tai keskustelupalstoilla. Rajoittaminen voi tarkoittaa monenlaisia toimenpiteitä, kuten vanhempien tai huoltajien asettamia teknisiä rajoja (esim. ruutu-aika, sovelluskielto) tai yleisiä sääntöjä, jotka

ohjaavat lapsen tai nuoren verkkokäyttäytymistä. Tässä analyysissä tarkasteltiin vastaajien ilmoituksia siitä, rajoitetaanko heidän somekäyttöään millään tavalla, ilman että tarkempaa tietoa siitä, mitä heidän rajoituksensa tarkoittavat.

Tutkimuksessa selvitettiin vastaajien omia kokemuksia kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa sekä heidän havaintojaan kiusaajan henkilöllisyydestä. Tulosten perusteella valtaosa vastaajista (Kuvio 2) ei ole kokenut somekiusaamista.



Kuvio 2. Somekiusaamisen kokemukset ja kiusaajan henkilöllisyys

24 % oppilaista ilmoitti tullessa kiusatuksi. Tämä osoittaa, että vaikka suurin osa vastaajista ei koe kiusaamista sosiaalisessa mediassa, ilmiö on edelleen osa koulumaailmaa ja nuorten elämää. Vastaajista 20 % kertoi tietävänsä kiusaajansa identiteetin. 18 % vastaajista puolestaan kertoi, etteivät tieneet, kuka heidän kiusaajansa sosiaalisessa mediassa on.

7.3 Oppilaiden suhtautumista kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa

Tutkimuksessa haluttiin selvittää, eroaako tyttöjen ja poikien suhtautuminen erilaisiin kiusaamistilanteisiin sosiaalisessa mediassa, jossa kiusaamisen uhri vaihtelee (Taulukko 7). Kolmessa eri skenaariossa tarkasteltiin tuntemattoman henkilön, kaverin ja oman itsensä

kiusatuksi tulemista. Kuten taulukko 7 osoittaa, tyttöjen ja poikien välillä havaittiin selkeitä eroja siinä, miten tuntemukset vaihtelivat kiusaamisen uhrin mukaan.

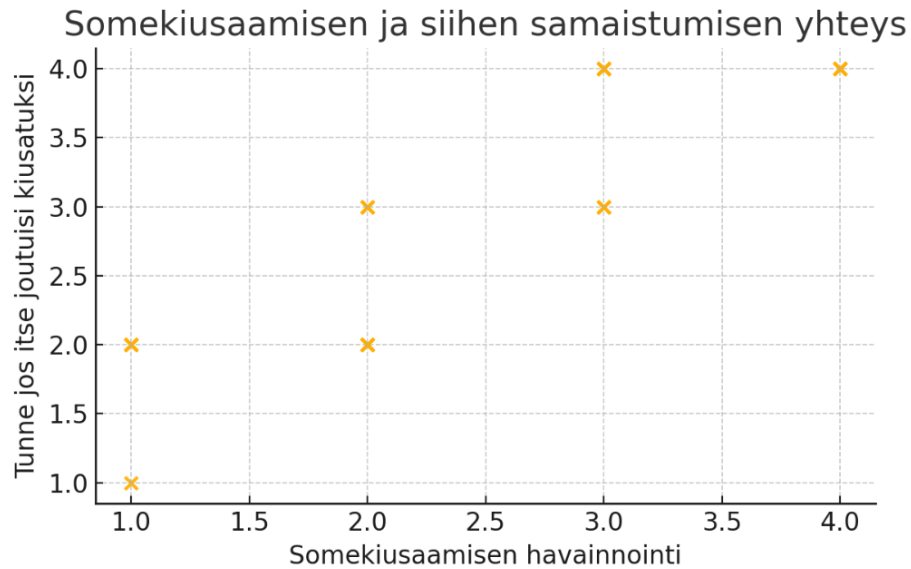
Taulukko 7. Oppilaiden tuntemukset somekiusaamisesta eri uhrien näkökulmasta (asteikko 1–5: 1=ei tuntuisi miltyään, 5=tuntuisi todella pahalta)

Muuttuja	Sukupuoli	Keskiarvo	Keskihajonta
Kiusattu on tuntematon	Tyttö	3,08	1,28
	Poika	2,28	1,36
Kiusattu on kaverini	Tyttö	4,54	0,51
	Poika	3,50	1,20
Kiusattu on minä itse	Tyttö	4,46	1,02
	Poika	3,06	1,63

Riippumattomien otosten t-testin perusteella tytöt kokivat kaikki kiusaamistilanteet sosiaalisessa mediassa voimakkaammin kuin pojat. Erityisen suuri ero havaittiin kaverin kiusaamisessa ($t(21,6)=3,46$, $p=0,002$, Cohen's $d=1,130$) sekä itse kiusaamisen uhrina olemisessä ($t(26,8)=3,22$, $p=0,003$, Cohen's $d=1,033$), joissa p-arvo oli alle 0.01 ja vaikutuskoko Cohenin d -asteikolla suuri ($d>1.0$). Nämä tulokset osoittavat, että tytöt reagoivat voimakkaammin tilanteisiin, joissa kiusaaminen kohdistui joko heihin itseensä tai heille läheiseen henkilöön. Tuntemattoman henkilön kiusaaminen ei aiheuttanut tilastollisesti merkitsevää eroa sukupuolten välillä ($t(35,5)=1,94$, $p=0,060$, Cohen's $d=0,609$).

Vaikka tytöt raportoivat keskimääräisesti vahvempia tuntemuksia kuin pojat (tytöt: $M=3,08$, pojat: $M=2,28$), p-arvo ylitti merkitsevyyden rajan. Tämä viittaa siihen, että tuntemattoman henkilön kohtaama kiusaaminen ei herättänyt vastaajissa yhtä voimakkaita tunteita kuin tilanteet, joissa kiusaaminen kohdistui heitä lähempänä oleviin henkilöihin. Ryhmiä kuvaavat tilastot tukivat t-testin tuloksia. Yhteenvedona voidaan todeta, että kiusaamisen kohteen läheisyys suhteessa vastaajaan vaikuttaa merkittävästi vastaajien kokemaan tunteeseen: mitä läheisempi uhri on, sitä voimakkaampana tilanne koetaan. Lisäksi sukupuolten välillä havaittiin systemaattisia eroja siten, että tytöt reagoivat keskimäärin voimakkaammin jokaiseen kiusaamistilanteeseen.

Halusin tarkastella, onko somekiusaamisen tekojen määrällä yhteyttä siihen, miltä vastaajasta tuntuisi, jos häntä itseään kiusattaisi sosiaalisessa mediassa. Spearmanin korrelaatiokertoimeksi saatiin 0,195 ($p=0,200$), mikä viittaa heikkoon positiiviseen yhteyteen.



Kuvio 3. Sosiaalisessa mediassa tapahtuvan kiusaamisen ja tunnekokemusten välinen yhteys

Kuvion 3 tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä, mikä tarkoittaa, ettei löydetty yhteys ole riittävän vahva, jotta sen voitaisiin katsoa olevan sattumaa vahvempi ilmiö. Heikko positiivinen korrelaatio viittaa siihen, että ne, jotka ovat osallistuneet jollakin tavalla sellaisiin tekoihin, joita voidaan pitää kiusaamisena sosiaalisessa mediassa, voivat myös raportoida voimakkaampia tunnekokemuksia sen suhteen, miltä heistä itsestään tuntuisi, jos he joutuisivat kiusaamisen kohteeksi. Yhteyden suuntaa-antavuus saattaa kuitenkin viitata siihen, että omat havainnot voivat herättää samaistumista ja empatian kokemuksia.

Kun tarkasteltiin oppilaiden suhtautumista (Taulukko 8) siihen, pitävätkö he somekiusaamista vakavampana suhteessa kasvokkain tapahtuvaan kiusaamiseen, t-testin tulokset osoittivat tilastollisesti merkitsevän eron sukupuolten välillä.

Taulukko 8. T-testi sukupuolten välisestä erosta siihen, pidetäänkö somekiusaamista yhtä vakavana kuin kasvokkain kiusaamista.

	Welch's t	df	p-arvo	Cohen's d
Pidetäänkö somekiusaamista yhtä vakavana kuin kasvokkain kiusaamista	2,48	27,4	0,020	0,796

Tytöt arvioivat keskimäärin somekiusaamisen vakavammaksi ($M=2,96$, $SD=0,55$) kuin pojat ($M=2,39$, $SD=0,85$). Pojista ($n=18$) 17 % ei pitänyt somekiusaamista ollenkaan vakavana asiana, kun taas yksikään tyttö ei ollut tätä mieltä. Tytöistä ($n=24$) 71 % piti somekiusaamista yhtä vakavana kuin kasvokkain tapahtuvaa kiusaamista (pojat=44 %). Efektikoko oli keskisuuri, mikä viittaa siihen, että ero ei ole pelkästään tilastollisesti merkitsevä vaan myös käytännöllisesti merkitsevä.

Edelliseen analyysiin liittyen tutkimuksessa vertailtiin oppilaiden sosiaalisen median käyttötapojen yhteyttä oppilaiden suhtautumiseen erilaisiin muuttujiin somekiusaamiseen liittyen. Ensin tarkasteltiin onko oppilaiden sosiaalisen median käyttötavoilla yhteyttä siihen, kuinka hyväksyttävänä he pitävät anonyymia somekiusaamista verrattuna kasvokkain kiusaamiseen. Korrelaatioanalyysi osoitti heikon positiivisen yhteyden (Spearmanin $\rho = 0,173$), mutta tulos ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($p=0,257$). Seuraavaksi selvitettiin, onko oppilaiden sosiaalisen median käyttötavoilla yhteyttä siihen onko somekiusaamisen "hiljainen hyväksyminen" heidän mielestään väärin. Spearmanin korrelaatioanalyysi osoitti tässäkin heikon positiivisen yhteyden ($0,215$). Korrelaatioanalyysin tulokset eivät ole kuitenkaan tilastollisesti merkitseviä ($p=0,157$), joten johtopäätöksiä ei voida tehdä varmuudella.

Taulukon 9 avulla haluttiin selvittää oppilaiden kykyä ja halukkuutta reflektoida omaa viestintäänsä digitaalisissa ympäristöissä. Sukupuolten välisiä eroja tarkasteltiin riippumattomien otosten t-testillä sekä ristiintaulukoinnin ja khiin neliö -testin avulla. T-testin perusteella tyttöjen ja poikien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa vastauksissa.

Taulukko 9. Sukupuolten väliset erot oppilaiden pohdinnoissa sosiaalisessa mediassa julkaistujen kommenttien mahdollisista negatiivisista vaikutuksista (vaihtoehdot 1-4: 1="Kyllä,

olen miettinyt", 2="En ole koskaan ajatellut asiaa", 3="En usko, että kommenttini voisivat satuttaa toista", 4="En ole varma")

	Sukupuoli	Keskiarvo	Keskihajonta	Welch's t	df	p-arvo	Cohen's d
Oletko miettinyt, voitko kommenttisi somessa satuttaa jotakin toista?	Tyttö	2,29	1,37	-0,524	38,9	0,603	-0,162
	Poika	2,50	1,20				

Tyttöjen keskiarvo oli hieman pienempi kuin poikien (2,29 vs. 2,50), mikä viittaa siihen, että tytöt olivat keskimäärin hieman useammin pohtineet kommenttiansa mahdollisesti loukkaavaa vaikutusta. Efektikoko analyysissä oli pieni, mikä osoittaa, että käytännön ero sukupuolten välillä oli lievä. Khiin neliö -testi ($\chi^2(3)=6,60$, $p=0,086$) ei saavuttanut tilastollista merkitsevyyttä. Tytöistä 50 % ilmoitti miettineensä kommenttiansa vaikutuksia, kun taas pojista näin vastasi 28 %. Yksikään tyttö ei valinnut vaihtoehtoa ”en ole koskaan ajatellut asiaa”, kun taas pojista noin 22 % valitsi tämän vaihtoehdon. Sekä tytöistä (29 %) että pojista (28 %) lähes kolmannes vastasi ”en ole varma”, mikä osoittaa epävarmuutta oman viestinnän mahdollisista seurauksista.

7.4 Somekiusaamiseen puuttuminen

Tässä osiossa tarkastellaan, miten oppilaat ilmoittavat puuttuvansa havaitsemiinsa kiusaamistilanteisiin sosiaalisessa mediassa. Tavoitteena on selvittää, millaisia toimintatapoja oppilailla on kiusaamistilanteiden varalta ja onko sukupuolten vastausten välillä eroja käyttäytymisessä. Tuloksissa tarkastellaan muun muassa sitä, kertovatko oppilaat kiusaamisesta aikuisille, puolustavatko he kiusattua tai eivätkö he reagoi ollenkaan kiusaamiseen.

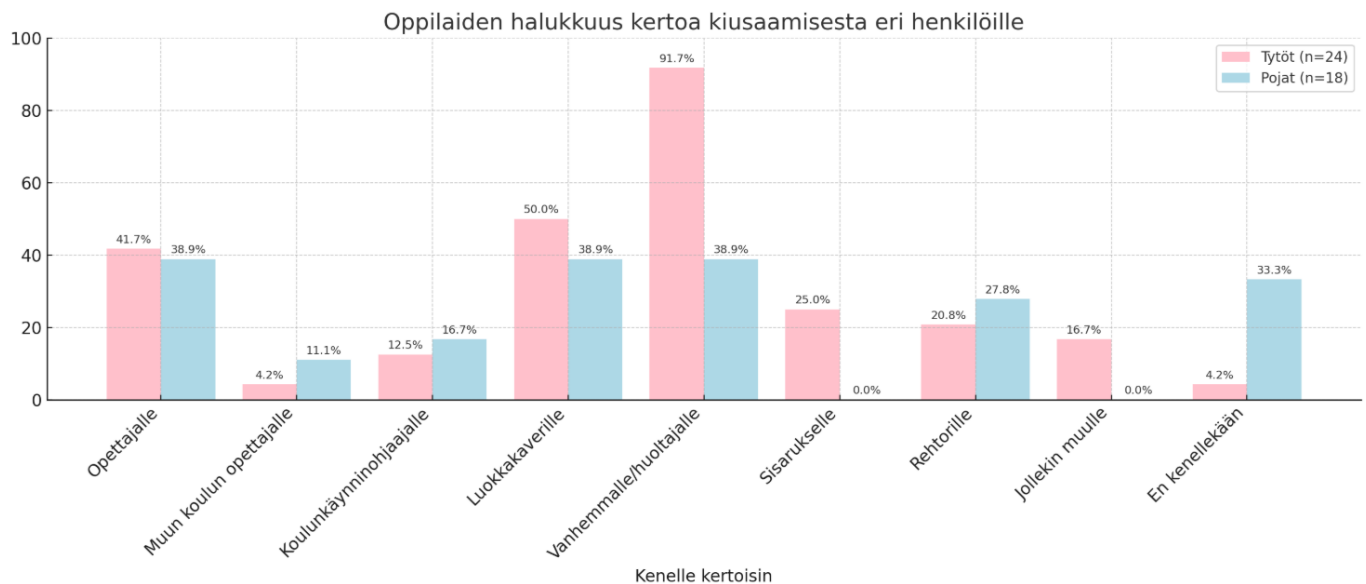
Taulukko 10. Kiusaamistilanteisiin puuttuminen sosiaalisessa mediassa

Puolustaminen ja puuttuminen	Kaikki (N=42)	Tytöt (n=24)	Pojat (n=18)
On puuttunut	40,5 % (f=17)	62,5 % (f=15)	11,1 % (f=2)
Haluaisi puuttua, mutta ei uskalla	14,3 % (f=6)	16,7 % (f=4)	11,1 % (f=2)
Ei ole puuttunut	45,2 % (f=19)	20,8 % (f=5)	77,8 % (f=14)

Sukupuolen ja kiusaamiseen puuttumisen välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys Khiin neliö -testin avulla ($\chi^2(2) = 14,3, p < ,001$). Ristiintaulukoinnin mukaan tytöt ilmoittivat selvästi useammin puuttuvansa tai puolustavansa kiusattua (62,5 %) kuin pojat (11 %). Sen sijaan valtaosa pojista (78 %) ilmoitti, ettei puuttuisi tilanteeseen ollenkaan, mikä on huomattavasti suurempi osuus kuin tytöillä. Lisäksi pieni osa vastaajista kummassakin sukupuoliryhmässä ilmoitti, että haluaisi puuttua kiusaamistilanteisiin, mutta ei syystä tai toisesta uskalla. Tämä viittaa siihen, että puuttumisen esteenä voi joillakin oppilailla olla pelko tai epävarmuus, vaikka halua auttamiseen olisi. Khiin neliö -testin tulosten perusteella voidaan todeta, että sukupuoli on merkitsevästi yhteydessä halukkuuteen puolustaa kiusattua sosiaalisen median tilanteissa. Tytöt näyttävät olevan aktiivisempia puolustajia, kun taas pojat jäävät useammin passiivisiksi tarkkailijoiksi.

Oppilailta kysyttiin, mitkä tekijät vaikuttaisivat siihen, puuttuisivatko he sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen. Khiin neliö-testin tuloksissa ei havaittu tilastollisesti merkitseviä riippuvuuksia, mutta yhden muuttujan osalta nähtiin suuntaa antavia eroja.

Kuvio 4 havainnollistaa sukupuolten välisiä eroja siinä, kenelle oppilaat olisivat valmiita kertomaan kiusaamiskokemuksistaan sosiaalisessa mediassa. Pylväsdiagrammissa esitetään tyttöjen ja poikien vastaukset prosentuaalisesti (tytöt n=24, pojat n=18). Kuviosta jätettiin pois ne vastausvaihtoehdot, joita valittiin 2 kertaa tai alle tämän.



Kuvio 4. Oppilaiden halukkuus kertoa kiusaamisestaan eri henkilöille

Suurin osa oppilaista ilmoitti kertovansa kiusaamisesta vanhemmalleen tai huoltajalleen (tytöt=92 %, pojat=39 %). Toiseksi yleisin vaihtoehto oli luokkaveri ja kolmantena oli opettaja. Kun näistä vastauksista tehtiin Khiin neliö -testi, tilastollisesti merkitseviä riippuvuuksia löydettiin kolmen vaihtoehdon kohdalla. Tytöt ilmoittivat kertovansa tarvittaessa kiusaamisestaan omille vanhemmilleen/huoltajilleen selvästi useammin kuin pojat ($\chi^2=13,4$, $p=<,001$). Sisarukselle kertominen oli myös tyttöjen keskuudessa yleisempää ($\chi^2=5,25$, $p=0,022$). Pojat puolestaan valitsivat useimmin vaihtoehdon, jossa he eivät kertoisi kiusaamistilanteestaan kenellekään ($\chi^2=6,30$, $p=0,012$). Tämä voi viitata poikien alhaisempaan alttiuteen hakea/pyytää apua tai pojat saattavat kokea pärjäävänsä tilanteessa yksin. Tämä tulos on huolestuttava, sillä se viittaa siihen, että pojilla voi olla korkeampi riski jäädä ilman tukea ja puuttumista kiusaamistilanteissa.

Taulukko 11 esittelee Welch's:n t-testin tuloksia oppilaiden eri reaktioiden eroavaisuuksista sukupuolen mukaan tilanteessa, jossa oppilaan oma kaveri osallistuu somekiusaamiseen. T-testi ei osoittanut tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä missään neljässä väittämässä. Kuitenkin efektikoot (Cohen's d) osoittivat keskitason eroja erityisesti kahdessa väittämässä.

Taulukko 11. Miten tytöt ja pojat ilmoittavat reagoivansa, jos heidän kaverinsa osallistuu kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa

Muuttuja	Tyttö (n=24)	Poika (n=18)	Welch's t	df	p-arvo	Cohen's d
Ei tekisi mitään	0,167	0,389	-1,571	30,6	0,127	-0,499
Sanoisi, että tuo ei ole oikein	0,708	0,556	0,996	34,7	0,326	0,313
Kertoisi aikuiselle	0,375	0,167	1,538	39,9	0,132	0,471
Liittyisi mukaan jos se olisi hauskaa	0,042	0,111	-0,799	26,9	0,431	-0,257

Pojat olivat selvästi todennäköisempiä valitsemaan kyseisen skenaarion reaktioksi passiivisuuden ("Ei tekisi mitään"), kun taas tytöt ilmoittivat useammin, että olisivat valmiita sanomaan asiasta kaverilleen tai kertomaan tilanteesta aikuiselle. Nämä keskisuuret efektikoot viittaavat siihen, että sukupuolten välillä on toimintatavoissa huomattavia eroja, vaikka tilastollinen merkitsevyys ei pienessä otoksessa saavutettukaan. Khiin neliö -testit tukivat näitä havaintoja. Esimerkiksi väittämässä "Ei tekisi mitään", pojista 40 % ilmoitti, etteivät reagoisi tilanteeseen, kun taas tytöistä

tämän vastauksen valitsi vain 17 %. Vaikka ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($\chi^2(1)=2,63$, $p=0,105$), on testin tulos silti pedagogisesti merkittävä. Samoin tytöistä suurempi osa ilmoitti kertovansa tilanteesta aikuiselle (37,5 % vs. pojat 17 %, $\chi^2(1)=2,19$, $p=0,139$).

8 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa selvitettiin viides- ja kuudesluokkalaisten kokemuksia ja suhtautumista sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta. Tarkoituksena oli luoda tulosten perusteella myös havainnollistavaa tietoa luokanopettajille sekä vanhemmille ja huoltajille mitä kannattaisi ottaa huomioon kiusaamisenvastaisessa sekä kiusaamista ehkäisevässä toiminnassa ja sen suunnittelussa. Otokoko tutkimuksessa on melko pieni ($N=42$), mikä asettaa omat rajoitteensa tulosten yleistettävyydelle. Tilastollisen päättelyn lähtökohtana on ajatus siitä, että pienemmän, huolellisesti valitun otoksen avulla voidaan arvioida koko perusjoukkoa koskevia ilmiöitä (Nummenmaa, 2023). Kuitenkin mitä pienempi otos on, sitä herkempi se on satunnaisvaihtelulle ja mahdollisille vinoumille. Tässä tutkimuksessa pyrittiin varmistamaan otoksen edustavuus huomioimalla sukupuoli-ikäkauma sekä valitsemalla kohderyhmä tietoisesti ikävaiheesta, jossa sosiaalinen media on merkittävässä roolissa nuorten arjessa. Seuraavaksi pohditaan tutkimuksesta saatuja tuloksia ja miten niitä voisi hyödyntää koulussa mediakasvatuksen kehittämisessä sekä kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä. Tuloksien pohdinnat on jäsennetty alaotsikoiden alle tutkimuskysymysten perusteella.

8.1 Tyttöjen ja poikien sosiaalisen median käyttötapojen eroavaisuudet

Sukupuolten väliset erot somealustojen käytössä eivät tuloksissa ole tilastollisesti merkitseviä, vaikka keskiarvoissa havaitaan joitakin suuntavia eroja. On kuitenkin huomioitava, että tutkimuksen otoskoko on melko pieni, mikä voi vaikuttaa tilastolliseen merkitsevyyteen. Täten pienet erot, jotka eivät nyt nousseet merkitseviksi, saattaisivat näkyä tilastollisesti merkittävinä suuremmassa aineistossa.

YouTube:n ja WhatsApp:in korkea käyttöaste voi selittyä niiden monipuolisella käyttötarkoituksella: YouTube toimii sekä viihteen että tiedon lähteenä, kun taas WhatsApp on suosittu viestintäväline, joka korvaa perinteisiä tekstiviestejä ja muita pikaviestipalveluita.

Sosiaalisen median eri alustojen käytössä ei havaittu suuria eroavaisuuksia. Tulosten perusteella tytöt ovat poikia aktiivisempia sosiaalisen median käyttäjiä eri sisällöissä. Tytöt muun muassa osallistuvat useammin keskusteluihin sekä katsovat ja julkaisevat sisältöjä. Poikien somekäyttö painottuu erityisesti videoiden katseluun ja kavereiden kanssa viestimiseen. Molempien sukupuolten osalta keskustelu tuntemattomien kanssa on hyvin vähäistä, mikä on myönteinen havainto alakouluikäisten verkkoturvallisuuden näkökulmasta.

Sosiaalisen median käyttö on keskeinen osa nuorten elämää, ja se voi olla yhteydessä niin vertaissuhteisiin kuin hyvinvointiinkin (Inchley, ym., 2020). Tässä tutkimuksessa havaittu tyttöjen hieman korkeampi sosiaalisen median käyttö heijastelee aiempien tutkimusten tuloksia, jossa tytöt raportoivat useammin käyttävänsä sosiaalista mediaa vuorovaikutukseen, itseilmaisuuksiin ja vertaistukeen (Inchley, ym., 2020). Pojat saattavat käyttää digitaalisia ympäristöjä eri tavoin kuin tytöt, esimerkiksi pelaamiseen tai yksilöllisempään median kuluttamiseen, jolloin heidän päivittäinen käyttö ei kohdistu yhtä vahvasti sosiaaliseen mediaan kuin tytöillä.

Tulokset osoittivat oppilaiden viettävän aikaa sosiaalisessa mediassa eniten päivän aikana 3-4 tuntia. Tämä voi viitata siihen, että sosiaalisen median käyttö on oppilaille arkipäiväinen ja ajallisesti merkittävä osa molempien sukupuolten digitaalista arkea. Tarkempi tarkastelu tuo esiin pieniä eroja sukupuolten välillä. Pojista lähes puolet ilmoitti käyttävänsä sosiaalista mediaa 1-2 tuntia päivässä, kun taas tytöillä sama vastaus oli neljäsosa vastanneista. Tytöt jakautuivat tasaisemmin eri aikaluokkiin ja raportoivat useammin suurempia käyttömääriä. On tärkeää huomioda, että tässä tutkimuksessa tarkasteltu sosiaalisen median käytön tuntimäärä (vuorokaudessa) ei kuvaa oppilaiden koko ruutuaikaa, vaan ainoastaan niitä sovelluksia ja alustoja, jotka täyttävät sosiaalisen median määritelmän. Sosiaaliseen mediaan ei esimerkiksi lasketa mukaan videopelaamista tai sovelluksia, kuten pelialustoja tai oppimisympäristöjä, joissa sosiaalinen vuorovaikutus ja sisällöntuottaminen ei ole ensisijainen käyttötarkoitus. Tästä syystä erityisesti poikien ruutuaikaa saatetaan aliarvioida, mikäli he käyttävät aikaa enemmän muilla digitaalisilla alustoilla, kuten erilaisissa peleissä. Siksi pelkän sosiaalisen median käytön mittaaminen ei yksin riitä antamaan kattavaa kuvaa oppilaiden ruutuajasta.

Vaikka tuloksissa ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa sukupuolten välillä siinä, miten oppilaiden sosiaalisen median käyttöä rajoitetaan, jakaumassa näkyi joitakin mielenkiintoisia suuntauksia. Pojista suurempi osuus ilmoitti (28 %), ettei heidän somekäyttönsä rajoiteta lainkaan, kun taas tytöt sijoittuivat useammin asteikon keskivaiheille (2–3), mikä viittaa

sosiaalisen median kohtalaiseen valvontaan. Tämä saattaa kertoa esimerkiksi siitä, että tyttöjen somen käyttöä valvotaan hienovaraisemmin tai johdonmukaisemmin, kun taas pojat saattavat nauttia vapaammasta digitaalisesta toimijuudesta.

TikTokin ikärajoista keskustellaan usein mediassa ja vanhempien keskuudessa, sen käyttäjät näyttäisivät olevan keskimääräistä tietoisempia sovellusten ikärajoista. Tämä voi johtua siitä, että TikTokin ikäraja on usein ollut esillä myös koulujen ja huoltajien toimesta. Sen sijaan YouTuben ja WhatsAppin käyttäjien hieman alhaisempi tietoisuus käyttöikärajoista voi johtua siitä, että näitä sovelluksia pidetään yleisesti "vähemmän vaarallisina". On kuitenkin tärkeää huomata, että kaikissa sosiaalisen median sovellusten käyttäjissä oli edelleen oppilaita, jotka eivät ole tietoisia sovellusten ikärajoista, mikä nostaa esiin mahdollisen tarpeen paremmalle mediakasvatukselle kouluissa (Kupiainen, 2013, s.13; Pönkä, 2014; Kovanen & Spišák, 2018).

Havainnot ikärajoihin liittyen herättävät kysymyksiä oppilaiden medialukutaidosta, aikuisten roolista sekä sovellusten käytön valvonnasta (Pönkä, 2014). Osa vanhemmista ei ehkä ole itse tietoisia sovellusten virallisista ikärajoista tai niiden tarkoituksesta. Alaikäiset saattavat myös käyttää sosiaalisen median sovelluksia tietoisina siitä, etteivät he vielä virallisesti täytä käyttöehtojen ikärajavaatimuksia (Kupiainen, 2013, s.13; Pönkä, 2014). Syitä tähän voi olla esimerkiksi halu kuulua ikätovereiden joukkoon, kiinnostus sisältöön tai se, että vanhemmat sallivat käytön ikärajoista huolimatta (Noppari & Uusitalo, 2011, s.143).

Tämä asettaa haasteita mediakasvatustyölle: pelkkä tieto ikärajoista ei riitä, jos siihen ei liity myös ymmärrystä, vastuullista mediankäyttöä ja aikuisten ohjausta. On tärkeää, että kouluissa ja kodeissa käytäisiin keskusteluja siitä, miksi ikärajat on asetettu ja millaisia riskejä liian varhainen somen käyttö voi tuoda (Pönkä, 2014). Oppilaille tulisi lisätä ymmärrystä siitä, miksi jotkut sisällöt tai alustat eivät ole suunnattuja alakouluikäisille ja mitä riskejä siihen voi liittyä esimerkiksi yksityisyyden, kiusaamisen tai henkisen kuormituksen kannalta (Kovanen & Spišák, 2018).

8.2 Oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa

Oppilaiden kokemukset somekiusaamisesta vaihtelevat paitsi yksilöllisesti myös sukupuolen mukaan. Vaikka tilastollisesti merkitseviä eroja ei havaittu sen suhteen, kuinka moni oppilaista

ilmoitti osallistuneensa kiusaamiseen, tutkimuksen tulosten perusteella on nähtävissä suuntaa antavia eroja kiusaamisen kokemisessa, havaitsemisessa ja tunnistamisessa.

Sukupuolten välistä vertailua tarkasteltaessa tulokset osoittivat, ettei tyttöjen ja poikien välillä ollut tilastollisesti merkitsevää eroa somekiusaamiseen osallistumisessa. Tämä on mielenkiintoista, sillä aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että tytöt ja pojat voivat kiusata eri tavoin: pojilla kiusaaminen on usein suurempaa ja näkyvämpää, kun taas tytöt voivat osallistua enemmän epäsuoraan kiusaamiseen, kuten ryhmästä ulos sulkemiseen tai juorujen levittämiseen (Kernaghan & Elwood, 2013). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan havaittu eroa sukupuolten välillä. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että somekiusaamisen toteuttamista voivat selittää muut tekijät kuin henkilön sukupuoli. Esimerkiksi persoonallisuustekijät, sosiaaliset normit, empatia ja ystäväpiirin vaikutus voivat olla merkittävämpiä tekijöitä.

Oppilaiden epäasiallinen käyttäytyminen sosiaalisessa mediassa huomattiin olevan yhteydessä siihen, rajoitetaanko heidän sosiaalisen median käyttöään jollain tavalla kotona. Tämä tarkoittaa käytännössä, että asiattomasti sosiaalisessa mediassa käyttäytyvien oppilaiden sosiaalisen median käyttöä myös todennäköisemmin rajoitetaan jollakin tasolla. On kuitenkin huomioitava, että kyseessä ei ole syy-seuraussuhde, vaan nämä kaksi asiaa vain esiintyvät yhdessä. Mahdollista siis on, että oppilaiden somenkäyttöä on alettu rajoittamaan vasta sen jälkeen, kun asiatonta käytöstä on havaittu. Toisaalta voi myös olla niin, että näistä rajoituksista huolimatta oppilas on saattanut toimia sosiaalisessa mediassa sopimattomasti. Nämä molemmat tulkinnat avaavat kiinnostavia näkökulmia mediakasvustukseen ja siihen, miten eri somekanavien käyttöä valvotaan ja ohjataan (Pönkä, 2014).

Suurin osa oppilaista ilmoitti havainneensa somekiusaamista harvoin tai ei koskaan. Vaikka tämä voi ensisilmäyksellä näyttäytyä myönteisenä kehityssuuntana, voi tulos herättää myös huolta, erityisesti, kun sitä tarkastellaan yhdessä muiden havaintojen kanssa. Oppilaista viidesosa ei osannut arvioida lainkaan, ovatko he havainneet somekiusaamista koulun oppilaiden kesken. Tämä ryhmä ei ole marginaalinen, ja vastaajien epävarmuus voi mahdollisesti heijastella ongelman piiloutumista tai vaikeutta tunnistaa kiusaamisen muotoja digitaalisessa ympäristössä. Kiusaamisen uhrien näkökulmasta tämä epätietoisuus voi olla huolestuttavaa: jos kiusaamista ei havaita tai sitä ei osata tunnistaa, siihen ei myöskään osata ja ymmärretä puuttua. Digitaalinen ympäristö tekee kiusaamisesta usein näkymättömämpää kuin perinteinen, kasvokkain tapahtuva kiusaaminen. Se voi tapahtua yksityisviesteissä, suljetuissa ryhmissä tai muilla alustoilla, joihin

muut oppilaat – tai edes aikuiset – eivät pääse käsiksi (Laitinen, ym., 2020, s.29). Tässä kontekstissa myös oppilaiden kyky tunnistaa kiusaamisen muotoja nousee keskeiseksi kysymykseksi.

Sukupuolittainen tarkastelu tuo esiin merkittävän eron havainnointikokemuksissa. Tytöt ilmoittivat havainneensa somekiusaamista useammin kuin pojat. Pojista jopa 61 % kertoi, ettei ollut koskaan havainnut kiusaamista tai ei osannut sanoa. Tämä ero voi liittyä moniin tekijöihin, kuten siihen, että tytöt saattavat käyttää sosiaalista mediaa eri tavoin, jolloin he myös altistuvat tai kiinnittävät huomiota kiusaamiseen eri tavalla. Toisaalta se voi viitata myös siihen, että pojat eivät tunnista kaikkia kiusaamisen muotoja tai eivät koe niitä yhtä vakavina. Voi olla myös mahdollista, että nämä oppilaat eivät välttämättä ymmärtäneet kysymystä, jonka takia näitä tuloksia ei voida pitää varmoina.

Anonyymiin kiusaamiseen liittyvät ongelmat nousivat tuloksissa esiin. Lähes puolet niistä oppilaista, joita on kiusattu sosiaalisessa mediassa, eivät tienneet kiusaajansa identiteettiä. Tämä vahvistaa käsityksiä siitä, että sosiaalisessa mediassa tapahtuva anonyymisyys mahdollistaa sen, ettei kiusaaja välttämättä ole tunnistettavissa (Hamarus, 2012, s. 37-40; Laitinen, ym., 2020, s.29). Anonyymi somekiusaaminen voi vaikeuttaa kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja siihen puuttumista, koska uhrilla ei ole konkreettista tietoa kiusaajan henkilöllisyydestä. Anonyymisyys voi madaltaa kynnystä osallistua somekiusaamiseen ja vaikeuttaa uhrien mahdollisuuksia puolustautua (Hamarus, 2012, s. 37-40). Tästäkin syystä kouluissa olisi tärkeää panostaa digitaaliseen kasvatukseen ja verkkoturvallisuuden parantamiseen, jotta oppilaat ymmärtäisivät paremmin digitaalisen ympäristön riskit ja käyttäytyisivät siellä vastuullisemmin.

Vaikka tutkimuksen otoskoko oli rajallinen eikä havaintoja voida yleistää laajasti, aineisto antaa viitteitä siitä, että sukupuoli vaikuttaa siihen, miten oppilaat havaitsevat ja kokevat somekiusaamista. Tämä havainto olisi hyvä huomioida kiusaamisen ehkäisyyn tähtäävässä koulutyössä. Opetuksen ja ohjauksen tulisi huomioida oppilaiden erilaiset tavat kokea ja ymmärtää digitaalista vuorovaikutusta ja tarjota työkaluja kiusaamisen tunnistamiseen, siihen puuttumiseen sekä turvalliseen, empaattiseen verkkoviestintään.

8.3 Tyttöjen ja poikien suhtautuminen kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa

Tulokset paljastavat selkeän hierarkian siinä, kuinka voimakkaasti vastaajat kokevat kiusaamisen eri konteksteissa. Empatian ja tunteiden voimakkuus näyttäisi olevan yhteydessä siihen, kuinka läheisesti uhri liittyy vastaajaan. Tuntemattoman kiusaaminen herättää oppilaissa vain lieviä negatiivisia tunteita, kun taas kaverin kiusaaminen koetaan merkitsevästi pahempaan. Kaikkein voimakkaimmat negatiivisia tunteita herättää, jos oppilas itse joutuu somekiusaamisen kohteeksi. Tämä osoittaa, että henkilökohtainen kokemus on emotionaalisesti kuormittavin.

Tytöt näyttäisivät kokevan somekiusaamisen vakavampana ilmiönä kuin pojat. Tämä tulos on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan tytöt saattavat kokea sosiaalisen median kautta tapahtuvan kiusaamisen emotionaalisesti kuormittavampana tai henkilökohtaisempaan (Hellström ym., 2020, s.93). Tytöt reagoivat voimakkaammin tilanteisiin, joissa kiusaaminen kohdistui joko heihin itseensä tai heille läheiseen henkilöön. Näissä tuloksissa sukupuolten välillä oli myös merkitseviä eroja. Tämä voi viitata korkeampaan empatiaan sekä sosiaalisten suhteiden suurempaan merkitykseen tyttöillä. Vaikka ero keskiarvojen välillä oli tilastollisesti merkitsevä, jakaumien hajonta erityisesti poikien ryhmässä oli huomattava. Tämä voi tarkoittaa, että poikien kokemukset vaihtelevat enemmän keskenään. Pojat saattavat kokea somekiusaamisen eri tavoin tai heidän tapansa käsitellä ja ilmaista tällaisia kokemuksia poikkeavat tyttöjen tavoista (Hellström ym., 2020, s.93).

Heikko positiivinen korrelaatio somekiusaamiseen osallistumisessa sekä tuntemuksissa itse joutuessa somekiusaamisen kohteeksi, viittaa siihen, että ne, jotka ovat osallistuneet somekiusaamiseen, voivat myös raportoida voimakkaampia tunnekokemuksia siitä, miltä heistä itsestään tuntuisi, jos he joutuisivat kiusaamisen kohteeksi. Tämä voi viitata kiusaamiseen liittyvän empatian vaikutukseen: henkilöt, jotka kiusaavat saattavat olla tietoisia siitä, että se olisi epämiellyttävä kokemus myös itselle. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä, mikä viittaa siihen, että yhteys somekiusaamisen ja kiusatuksi tulemisen tunnekokemuksen välillä ei ole yksiselitteinen tai voimakas. Heikko positiivinen korrelaatio muodostui myös, kun selvitettiin, kokevatko sosiaalisen median monipuolisemmat käyttäjät anonyymien somekiusaamisen hyväksyttävämpänä kuin vähemmän sosiaalista mediaa käyttävät. Tämä herättää kysymyksiä siitä, voiko sosiaalisen median käyttö altistaa käyttäjää normalisoimaan tietynlaista epäasiallista käytöstä erityisesti tilanteissa, joissa viestintä tapahtuu ilman tunnistettavuutta (anonyymina). Tämä havainto tukee aiempia tutkimuksia, joissa on viitattu siihen,

että anonymiteetti alentaa kynnystä epäasialliseen käytökseen ja voi hämärtää moraalista arviointikykyä (Nesi ym., 2018).

Näiden tulosten perusteella voidaan todeta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, että tyttöjen ja poikien välillä on eroa siinä, miten he suhtautuvat somessa tapahtuvaan kiusaamiseen, eikä se tunnu olevan sattumaa. Tyttöjen reagoinnissa korostuu enemmän tunnepohjainen reaktio (Hellström ym., 2020, s.93). Tytöt vaikuttavat kokevan kiusaamisen jollain tavalla henkilökohtaisemmin kuin pojat ja he miettivät myös enemmän, miltä kiusaamisen uhrista tuntuu. Tytöt pohtivat ja refleктоivat enemmän omaa käytöstään sosiaalisessa mediassa, kun taas pojat suhtautuivat tilanteisiin enemmän passiivisella, ehkä välinpitämättömällä tavalla. Voi olla, että pojat eivät näe somekiusaamista yhtä vakavana, he ovat epävarmoja, miten heidän pitäisi reagoida tai ehkä ajattelevat, ettei siihen kannata puuttua.

8.4 Sukupuolten väliset erot sosiaalisessa mediassa tapahtuvan kiusaamisen puuttumiseen

Oppilaista noin 40 % kertoi kyselyssä puuttuneensa sosiaalisessa mediassa tapahtuviin kiusaamistilanteisiin tai puolustaneensa kiusattua. Kuitenkin, kun tarkastellaan tarkemmin sukupuolten välistä jakaumaa, suurin osa aktiivisesti kiusaamistilanteisiin puuttuneista oppilaista oli tyttöjä. Syy, miksi tytöt puuttuvat poikia useammin kiusaamistilanteisiin sosiaalisessa mediassa, saattaa liittyä taas tyttöjen suurempaan empatiakykyyn, rohkeuteen tai kokemuksiin käsitellä sosiaalisia konflikteja. Toisaalta poikien pienempi puuttumisprosentti sekä lähes saman suuruinen osuus, jotka ilmoittivat halua puuttua tilanteisiin, mutta eivät uskalla, voi viitata epävarmuuteen tai pelkoon seurauksista. Mahdollista on, että poikien kaveriporukoissa kiusaamiseen puuttuminen ei ole yhtä hyväksyttyä kuin tyttöjen keskuudessa. Nämä tulokset tukevat Hellströmin, Perssonin ja Lundmarkin (2020) teosta, jossa todetaan tyttöjen puolustavan kiusattuja sanallisesti tai hakemalla aikuisen apua, kun taas pojat saattavat puuttua tilanteisiin fyysisesti tai eivät ollenkaan. Tämä nostaa esiin tarpeen vahvistaa oppilaiden toimijuutta sekä tarjota heille keinoja ja tukea turvalliseen puuttumiseen kiusaamistilanteissa. Vaikka tilastollisesti merkitsevää eroa tämän tutkimuksen tuloksissa ei löytynyt, käytännön tasolla tulokset voivat auttaa kasvattajia ja opettajia ymmärtämään, millaiset tilanteet saavat oppilaat reagoimaan, ja miten empatia ja vastuullisuus eroavat sukupuolten kesken.

Yksi keskeinen selitys poikien passiivisuuteen ja tyttöjen aktiivisuuteen puuttua kiusaamistilanteisiin on se, millä tavoin tytöt ja pojat kokevat olevansa vastuussa sosiaalisissa tilanteissa. Kun oppilailta kysyttiin, millä tavoin he reagoisivat tilanteeseen, jossa heidän kaverinsa olisi kiusaajana, niin tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä ei havaittu. Tulokset kuitenkin antavat viitteitä huolestuttavista sukupuolieroista. Pojilla näyttää olevan suurempi taipumus olla puuttumatta kiusaamiseen ollenkaan (39 %), mikä on lähes kaksinkertainen osuus verrattuna tyttöihin. Tämä voi heijastella poikien keskuudessa esiintyvää epävarmuutta siitä, mikä oikeuttaa tilanteisiin puuttumisen varsinkin silloin, kun kiusaaminen tapahtuu sosiaalisessa mediassa. Vastaavasti tytöillä korostuu voimakkaammin taipumus kertoa kiusaamistilanteista aikuiselle tai osoittaa kaverilleen, että kiusaaminen ei ole oikein.

Nämä toimintamallit voivat olla seurausta erilaisista sosiaalisista odotuksista, kasvatuksesta tai kokemuksista kouluuyhteisössä. Huolestuttavaa on, että vaikka monet oppilaat ilmoittavat reagoivansa jollakin tavalla, edelleen neljäsosa vastasi ettei puuttuisi tilanteeseen mitenkään. Tämä nostaa esiin kysymyksen koulun toimintakulttuurista: onko oppilaille riittävät valmiudet, rohkeus ja kokemus siitä, että puuttuminen on turvallista ja toivottua (Kovanen & Spišák, 2018)? Vaikka erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä, efektikoot viittaavat siihen, että erityisesti tytöt ja pojat lähestyvät kiusaamistilanteita eri tavoin.

Tulokset osoittavat, että sukupuolten välillä on eroja siinä, kenelle he olisivat valmiita kertomaan kiusaamisesta. Tytöt luottavat enemmän vanhempiin ja luokkakavereihin, mikä liittyy tyttöjen emotionaaliseen avoimuuteen sekä avoimeen kommunikaatioon läheisten kanssa (Hellström ym., 2020, s.91). Pojilla taas tilanne on toisenlainen. Vain 40% pojista kertoisi kiusaamisesta omalle vanhemmalleen, ja jopa 33 % pojista ilmoitti, ettei kertoisi kiusaamisesta kenellekään. Tämä on huolestuttavaa, sillä se viittaa siihen, että osa pojista jää kokonaan yksin kiusaamiskokemustensa kanssa, ilman aikuisen tai ystävän tukea tai puheeksi ottamista. Avun pyytäminen saatetaan mieltää häpeälliseksi tai epäonnistumiseksi, mikä voi estää kiusaamisesta puhumisen (Hellström ym., 2020, s.95). Suurin osa muista eroista ei ollut tilastollisesti merkitseviä, mikä viittaa siihen, että koulussa tarjolla olevat auttavat tahot, kuten opettajat ja kuraattorit, näyttävät molemmille sukupuolille melko tasavertaisina vaihtoehtoina. Tuloksista havaittuihin eroihin on tärkeä reagoida kasvatuksessa. Poikien kohdalla tulisi erityisesti madalta heidän kynnystä puhua vaikeista asioista muille. Aikuisten, sekä kotona että koulussa, olisi hyvä osoittaa aktiivista kiinnostusta lasten hyvinvointiin ja luoda tilaa, jossa tunteiden sanoittaminen olisi turvallista ja hyväksyttyä. Samalla myös tyttöjen kertomishalukkuus korostaa, että perheen ja

kodin merkitys on oppilaan turvallisuudelle keskeinen. Tämä tuo esiin kodin ja koulun välisen yhteistyön tärkeyden, koska mitä parempi yhteys ja luottamus aikuisilla on toisiinsa ja lapseen, sitä todennäköisemmin lapsi uskaltaa avautua huolistaan.

Kaikista oppilaista lähes 60 % ei kääntyisi opettajan puoleen kiusaamistilanteissa, vaikka opettajilla on keskeinen rooli sekä tilanteiden havaitsemisessa että ratkaisemisessa (Pörhölä, n.d.). Opettajien näkökulmasta tulos on huolestuttava. Se osoittaa, että opettajan ja oppilaan välinen luottamussuhde ei ole itsestäänselvyys. Vaikka opettaja on läsnä oppilaan elämässä lähes joka päivä, hän ei silti välttämättä näyttäyty oppilaille luotettavana aikuisena, jolle kertoa vaikeista tilanteista tai kokemuksista. Tämä voi liittyä esimerkiksi pelkoon seurauksista, epäluottamuksesta aikuisen reagointiin tai kokemukseen siitä, ettei kiusaamista ole aiemmin otettu koulussa vakavasti. Opettajille tämä tulos viestii tarpeesta rakentaa aktiivisemmin turvallista ilmapiiriä, jossa oppilaat kokevat, että heidän huolensa otetaan vakavasti ja, että kertominen johtaa myönteiseen muutokseen. Myös tunne siitä, että opettaja on helposti lähestyttävä ja valmis kuuntelemaan, voi lisätä oppilaiden halukkuutta jakaa kokemuksiaan. Lisäksi kouluissa tulisi käydä avointa keskustelua siitä, miksi kiusaamisesta kertominen on tärkeää, jotta opettajat saisivat tukea omassa roolissaan kuuntelijoina ja puuttujina (Laitinen ym., 2020, s.30). Oppilaiden luottamus rakentuu pienistä kohtaamisista ja kokemuksista, joissa he kokevat tullessa kuulluiksi ja arvostetuiksi.

Vaikka tilastollisesti merkitseviä sukupuolieroja ei havaittu t-testissä tai khiin neliö - testissä, kun tutkittiin sukupuolten välisiä eroja oppilaiden reflektoinnista heidän omien kommenttien mahdollisista negatiivisista vaikutuksista, aineiston jakaumat nostavat esiin huomionarvoisia suuntauksia. Tytöistä puolet ilmoitti joskus miettineensä, voivatko heidän kommenttinsa satuttaa toista, kun taas pojista näin vastasi vain alle kolmasosa. Tytöistä yksikään ei ilmoittanut, ettei olisi koskaan ajatellut asiaa, kun taas pojista neljännes vastasi näin. Tyttöillä saattaa siis olla poikia kehittyneempi kyky tai halu reflektoida omien sanojen vaikutuksia. Sosiaalisen median keskustelukulttuuri on usein nopeaa ja impulsiivista, ja juuri siksi empatian ja viestinnän vaikutusten ymmärtäminen on tärkeää. Tulosten perusteella osa oppilaista (erityisesti pojista) ei välttämättä tule pohtineeksi sanojensa seurauksia digitaalisessa ympäristössä. Tämä havainto on merkityksellinen niin mediakasvatuksen, tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetuksen kuin kiusaamisen ehkäisyn näkökulmasta. On myös tärkeää huomioida, että noin kolmasosa sekä tytöistä että pojista vastasi olevansa epävarma siitä, voisivatko heidän kommenttinsa satuttaa muita. Tämä osoittaa, että monilla oppilailla ei välttämättä ole selkeää ymmärrystä kommenttien

vaikutuksista. Tämä tiedostamisen taso voi olla kehittymässä, ja siksi kouluilla on tärkeä rooli tietoisuuden lisäämisessä ja itsetuntemuksen tukemisessa (Kovanen & Spišák, 2018).

8.5 Jatkotutkimusehdotukset

Vaikka tilastollinen merkitsevyys jäi monen analyysin kohdalla puuttumaan, efektikoon suuruudet antavat aihetta jatkotutkimukselle suuremmalla otoksella. Jatkotutkimuksissa olisi perusteltua tarkastella rinnakkain sekä sosiaalisen median että muun ruutuajan käyttötottumuksia ja selvittää, miten eri käyttötavat ovat yhteydessä nuorten hyvinvointiin ja vuorovaikutussuhteisiin. Laajempi aineisto voisi paljastaa selkeämpiä sukupuolieroja somen käytön kontrolloinnissa ja mahdollisesti myös sen vaikutuksissa hyvinvointiin ja sosiaalisessa mediassa toimimiseen. Jatkossa olisi hyödyllistä tarkastella enemmän, mitkä tekijät vaikuttavat somekiusaamiseen osallistumiseen ja miten sen ehkäisyä voitaisiin kehittää eri ikäryhmissä. Jatkotutkimuksissa voitaisiin myös tutkia mistä oppilaiden passiivisuus kumpuaa: onko kyse esimerkiksi pelosta, epävarmuudesta, kiusaamisen normalisoinnista vai tuen puutteesta?

8.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tarkasteleminen eettisyyden ja luotettavuuden pohjalta on keskeinen osa tutkimuksen toteuttamista. Tässä luvussa tarkastelen tämän tutkimuksen eettisyyttä sekä reliabiliteettiä eli luotettavuutta.

Tutkimuksen eettisyys tarkoittaa hyvän tieteellisen käytännön noudattamista tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Tutkimusetiikka määrittää ne periaatteet, joiden avulla tutkimusta tehdään vastuullisesti ja luotettavasti. Tutkijan tehtävänä on huolehtia siitä, että tutkimuksen mahdolliset haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi ja että sen tuottamat hyödyt olisivat mahdollisimman suuret (Vilkka, 2007, s.90). Määrällisen tutkimuksen eettisyyteen kiinnitettiin erityistä huomiota, koska tutkimus käsittelee arkaluontoista aihetta (kiusaamista) ja tutkittavat ovat alakouluikäisiä lapsia (viides- ja kuudesluokkalaisten). Lasten kanssa tehtävä tutkimus edellyttää tavallista tarkempaa suunnittelua ja suojaavia toimenpiteitä, jotta osallistuminen olisi turvallista, vapaaehtoista ja eettisesti kestävä.

Ennen tutkimuksen aloittamista koulun rehtorilta sekä oppilaiden huoltajilta, pyydettiin lupa tutkimuksen toteuttamiseen ja tutkittavien osallistumiseen ja heille ilmoitettiin, että

vastaaminen on vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistuneille kerrottiin, että heidän ei ole pakko osallistua tutkimukseen, vaikka huoltaja olisi antanut luvan osallistua. Tutkimukseen osallistuneille painotettiin ennen kyselyn aloittamista, että vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja vastaukset ovat anonyymejä, eikä yksittäistä vastaajaa ole mahdollista tunnistaa tutkittavien joukosta. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan myös määrällisessä tutkimuksessa tutkittavien on pysyttävä anonyymeinä, eikä tutkimustuloksia tule tallentaa yksilöittäin (Vilka, 2007, s.90 & 164). Kyselylomake laadittiin ikäluokalle sopivaksi ja vältettiin johdatteluvia tai vahvasti tunteisiin vetoavia muotoiluja.

Reliabiliteetti, eli tutkimuksen luotettavuus, kuvaa sitä, kuinka tarkkoja ja yhdenmukaisia tutkimuksen tulokset ovat. Tämä tarkoittaa mittauksen kykyä tuottaa ei-sattumanvaraisia ja toistettavia tuloksia (Vilka, 2021, s. 194). Tutkimuksen luotettavuuteen pyrittiin vaikuttamaan useilla tavoilla. Kyselylomakkeen selkeys ja ymmärrettävyys olivat keskiössä, koska kohderyhmänä oli 5.–6.-luokkalaisia oppilaita. Lomakkeen sanamuotoja ja väittämiä muotoiltiin ikätasoisesti niin, että kysymykset eivät olisi monitulkintaisia tai liian vaikeita.

Sisällöllistä luotettavuutta vahvistettiin huolehtimalla siitä, että kysymykset kattavat tutkimusaiheen eri osa-alueita, esimerkiksi kiusaamisen esiintyminen, kokemus rooleista (kiusattu, sivustaseuraaja, kiusaaja) ja oppilaiden suhtautumista kiusaamiseen sosiaalisessa mediassa. Kysymykset asetettiin loogiseen järjestykseen, ja vastausvaihtoehdot pyrittiin tarjoamaan tasapuolisesti. Tutkimuksessa käytetyt mittarit ja menetelmät eivät aina välttämättä heijasta tutkijan tarkoittamaa näkökulmaa tutkittavasta ilmiöstä. Kyselyn vastaaja saattaa tulkita kysymyksen eri tavalla kuin tutkija on sen tarkoittanut, mikä voi vaikuttaa vastauksen luotettavuuteen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, s.231–233). Tämän tutkimus ei ole kovinkaan yleistettävissä, sillä otoskoko on suhteellisen pieni. Tutkimuksen reliabiliteettia eli mittaustulosten toistettavuutta voitaisiin parantaa suurentamalla otosta. Laajempi otos mahdollistaisi sen arvioimisen, tuottaako mittari pysyviä ja johdonmukaisia tuloksia samoja muuttujia tutkittaessa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, s.231–233).

Tekoälyn hyödyntäminen pro gradun tekemisessä

ChatGPT 4.0 versiota on hyödynnetty kuvioiden muodostamisessa (esim. pylväs- ja ympyrädiagrammeissa). Tekoälyltä on myös pyydetty ohjeistusta Jamovi-ohjelman käyttöön ja

oikeanlaisten analyysien muodostamiseen esim. “Miten Jamovissa muodostetaan korrelaatiokerroin kahden eri muuttujan välillä?” tai “Mitä eroa on Welch’s t-testillä ja Khiin neliö-testillä?”.

Lähdeluettelo

- Ahola, A. (2007). Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari. *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 47–72.
- Anias, P., Hyvärinen, T., Honkanen, H., & Männikkö, N. (2020). *Nuorten kokema kiusaaminen sosiaalisessa mediassa*. ePooki – Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut, (53). Oulun ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020060440668>
- Boniell-Nissim, M., van den Eijnden, R. J. J. M., Furstova, J., Marino, C., Lahti, H., Inchley, J., Šmigelskas, K., Vieno, A., & Badura, P. (2022). International perspectives on social media use among adolescents: Implications for mental and social well-being and substance use. *Computers in Human Behavior*, 129, 107144. . <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.107144>
- Cowie, H. (2009). Tackling cyberbullying: a cross-cultural comparison. *The international journal of emotional education* 1, 3–13.
- Cowie, H., & Myers, C.-A. (2014). *Bullying among university students: Cross-national perspectives*. Routledge.
- Espelage, D. L., & Asidao, C. S. (2001). Conversations with middle school students about bullying and victimization: Should we be concerned? *Journal of Emotional Abuse*, 2(2–3), 49–62. https://doi.org/10.1300/J135v02n02_04
- Forss, M. (2014). *Fobban sosiaalisen median selviytymisopas*. Crime Time.
- Haasio, A. (2013). *Netin pimeä puoli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Haasio, A. (2016). *Koukussa nettiin: Lapset, nuoret ja verkon vaarat*. BTJ Finland.
- Haataja, A., Konu, A., Koivisto, A.-M., Joronen, K. (2017). Koulukiusaaminen ja psykosomaattinen oireilu 4.–6.-luokkalaisilla tytöillä ja pojilla. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*.
- Hamarus, P. (2006). *Koulukiusaaminen ilmiönä: yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta* (No. 288). Jyväskylän yliopisto.

- Hamarus, P. (2012). *Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hanifi, R., Haaramo, J., & Saarenmaa, K. (2021). *Mitä kuuluu vapaa-aikaan?* Tutkimus, tieto ja tulkinnat.
- Hellström, L., Persson, L., & Lundmark, M. (2020). Adolescents' perception of gender differences in bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 61(1), 90–96. <https://doi.org/10.1111/sjop.12507>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2008). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hämäläinen, M., Järventaus, A., O'Loughlin, R. & Sundberg, L. (2021). Kuka haavoittuu verkossa? Pelastakaa Lapset ry. https://www.pelastakaalapset.fi/wp-content/uploads/2023/09/kuka_haavoittuu_verkossa_2021.pdf Viitattu 2.4.2025
- Inchley, J., Currie, D., Budisavljevic, S., Torsheim, T., Jåstad, A., Cosma, A., Kelly, C., Arnarsson, Á. M., Barnekow, V. & Weber, M. M. (2020). *Spotlight on adolescent health and well-being: Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada*. Kansainvälinen tutkimusraportti. World Health Organization. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/332091/9789289055000-eng.pdf>
- Junttila, N. (2015). *Kavereita nolla: Lasten ja nuorten yksinäisyys*. Tammi.
- Kaukiainen, A., & Salmivalli, C. (2009). *KiVa koulu: Vanhempien opas*. Turun yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksesta käytäntöön–julkaisusarja, 5.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2011). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Wsoy.
- Kernaghan, D. & Elwood, J. (2013). *All the (cyber) world's a stage: framing cyberbullying as a performance*. *Cyberpsychology: Journal of psychological research on cyberspace* 7.
- KiVa koulu. (28.10.2024). *Mitä kiusaaminen on?* <https://www.kivakoulu.fi/oppilaalle/mita-kiusaaminen-on/>
- Korhonen, P. (2003). *Lasten haastattelu haasteena*. Teoksessa J. Eskola, A. Koski-Jännes, E. Lamminluoto, A. Saaranen, M. Saastamoinen & K. Valtanen. Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita. Kuopio: Kuopion yliopisto, Kuopio University Press, 31–42.

- Kotilainen, S., & Sintonen, S. (toim.). (2005). *Mediakasvatus: Lasten ja nuorten mediataidot, osallisuus ja mediayhteiskunnan haasteet* (Opetusministeriön julkaisuja 2005:5).
- Kovanen, M., & Spišak, S. (2018). Lähikuvassa mediakasvatus. *Lähikuva–audiovisuaalisen kulttuurin tieteellinen julkaisu*, 31(2), 3-9.
- Kupiainen, R. (2013). *EU Kids Online – suomalaisten netin käyttö riskit ja mahdollisuudet*. Teoksessa R. Kupiainen, S. Kotilainen, K. Nikunen, & A. Suoninen (toim.). 2013. Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013, 6–15.
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Lahti, H. (2024). *Growing up online: Adolescents' digital media use and its relationships with individual factors, social factors, and health* (JYU Dissertations). University of Jyväskylä.
- Laitinen, K., Haanpää, S., Francke, L., & Lahtinen, M. (2020). *Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa*. Oppaat ja käsikirjat 2020:3a. Opetushallitus.
- Lietsala, K., & Sirkkunen, E. (2008). *Social media. Introduction to the tools and processes of participatory economy*.
- Livingstone, S. (2008). *Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression*. *New media & society* 10, 393–411.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2010). *Risks and safety on the internet: the perspective of European children: key findings from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*. EU Kids Online. https://eprints.lse.ac.uk/53058/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_EU%20Kids%20Online_EU_Kids_Online_Report_Risks_and_safety_for_childr_en_on_the_internet_2010.pdf
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2021). *Nuoret ja nettikiusaaminen. 12–17-vuotiaiden näkemyksiä netissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta*. Kyselyraportti. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/mediakasvatus/nuoret-ja-nettikiusaaminen-kyselyn-tulokset/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2021). Lapsi sosiaalisessa mediassa. Saatavilla: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media/lapsi-sosiaalisessa-mediassa/>

MIELI ry. (n.d.). *Jotain rajaa – Opetusaineisto alakouluun*. MIELI Suomen Mielenterveys ry. Haettu: 2. maaliskuuta 2025, osoitteesta <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/jotain-rajaa-opetusaineisto-alakouluun/>

Mäntylä, N., Kivelä, J., Ollila, S., Perttola, L. (2013). *Pelastakaa koulukiusattu! Vammalan Kirjapaino Oy*.

Nesi, J., Choukas-Bradley, S., & Prinstein, M., J. (2018). *Transformation of Adolescent Peer Relations in the Social Media Context: Part 2 – Application to Peer Group Processes and Future Directions for Research*. *Clinical child and family psychology review*, 21(3). 295 – 319.

Nieminen, L. (2010). Lasten ja nuorten tutkimus: Oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa H. Lagström, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka* (s. 25–42). Nuorisotutkimusseura ry, Nuorisotutkimusverkosto. Nieminen, H., & Pörhölä, M. (2011). Lasten ja nuorten verkkokiusaamisen tutkimushaasteita. *Prologi*, 7(1), 74-85. <https://journal.fi/prologi/article/view/95974/54358>

Noppiari, E. & Uusitalo, N. (2011). Kavereita verkossa ja sen ulkopuolelle: näkökulmia nuorten verkkoyhteisöllisyyteen. Teoksessa S. Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisölliseen muutoksen ymmärtämiseen*. Tampere: Tampere University Press, 140–166.

Noppiari, E. (2014). *Mobiilimuksut*. Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos, osa 3.

Nummenmaa, L. (2023). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Tammi.

Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2013). *Hyvä medialukutaito, suuntaviivat 2013–2016*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:11.

Pelastakaa Lapset ry. (2021). Kuka haavoittuu verkossa? Saatavilla: <https://pelastakaalapset.s3.eu>

Pönkä, H. (2014). *Sosiaalisen median käsikirja*. Jyväskylä: Docendo Oy

Pörhölä, M. (2008). *Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä–Miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaissuhteille*. Teoksessa Minna Aaltonen, Kirsi Eräkallio & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoitua nuoruus. Nuorten elinolot-vuosikirja*, 94-104.

Pörhölä, M., (n.d.). *Koulukiusaaminen terveystiedon opetuksen haasteena*. Haettu: 6. marraskuuta 2024 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/koulukiusaaminen-terveystiedon-opetuksen-haasteena>

Repo, L. (2015). *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*. 2. uudistettu painos. PS-kustannus.

Ritala-Koskinen, A. (2001). Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa M. Kangassalo & J. Suoranta (toim.) *Lasten tietoyhteiskunta*. Tampereen yliopisto, 145-169.

Shariff, S. (2008). *Cyberbullying. Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. Roadledge.

Salmivalli, C. (2014). Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions?. *Theory into practice*, 53(4), 286-292.

Suomalainen, S. (2024). *Kaveritaidot kaikille – Opas alakouluun*. Mannerheimin lastensuojeluliitto. (Alkuperäisteos julkaistu 2013)

Suoninen, A., Nikunen, K., & Kupiainen, R. (2011). *Online habits of Finnish children*. Use, risks and data misuse. *Nordicom Information*, 33(4), 51-57.

Swit, C., (29.6.2020). *Aggression and bullying in early childhood*. The education Hub. Haettu 2. huhtikuuta 2025, osoitteesta <https://theeducationhub.org.nz/aggression-and-bullying-in-early-childhood/>

Talvio, M. & Klemola, U. (2017). *Toimiva vuorovaikutus*. PK-kustannus.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021). *Kouluterveyskysely 2021: 4.–5.-luokkalaisten tulokset*. <https://www.thl.fi/fi/tilastot-ja-data/aineistot/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset-2021>

Toukola, T., Karukivi, M., Saarijärvi, S. (2015). *Tunneilmaisun kehittymisen ongelmat – temperamentin vai ympäristön sanelemaa*. Duodecim lehti 21. Saatavilla <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2015/21/duo12516>

Vesterinen, O. (2007). Mediakasvatus oppilaitosinstituution yhte(nä)isenä alueena. Teoksessa M. Lehtonen, R. Kupiainen & H. Kynäslähti (toim.), *Näkökulmia mediakasvatukseen* (s. 73–84). Mediakasvatusseura ry. <https://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>

Vilka, H. (2007). *Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet*.

Vilka, H. (2021). *Tutki ja kehitä*. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 1(7).

Liitteet

Liite 1.

Tiedostuskirje huoltajille

Tiedotuskirje huoltajille – Tutkimus somekiusaamisesta kouluympäristössä

Hyvä huoltaja,

Olen Saga Martin, ja teen parhaillaan pro gradu -tutkielmaani Turun yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa. Tutkimukseni aiheena on sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen eli somekiusaaminen kouluympäristössä. Tavoitteenani on lisätä ymmärrystä siitä, miten somekiusaaminen vaikuttaa oppilaisiin ja miten koulu voi paremmin tukea oppilaita tämän ilmiön ehkäisemisessä ja käsittelyssä.

Tutkimus toteutetaan yhteistyössä (koulun nimi piilotettu) viides- ja kuudesluokilla. Oppilaat osallistuisivat nimettömään kyselytutkimukseen. Osallistuminen ei ole pakollista. Kaikkien alle 15-vuotiaiden oppilaiden osallistumiseen tarvitaan huoltajan suostumus.

Miten tutkimus etenee?

Kysely on anonymi, joka toteutetaan kyselysovellus Webropolissa. Kyselyssä kysytään oppilaan luokka-aste sekä sukupuoli (tyttö, poika, muu, en halua kertoa). Kyselyssä kartoitetaan oppilaiden kokemuksia, näkemyksiä ja seuraamuksia liittyen mahdollisiin sosiaalisessa mediassa tapahtuviin kiusaamistilanteisiin.

Tietosuoja ja luottamuksellisuus

Tutkimukseni noudattaa tiukasti tutkimuseettisiä periaatteita ja tietosuojalainsäädäntöä. Kaikki kerätty aineisto käsitellään luottamuksellisesti, eikä oppilaiden henkilöllisyyttä voida tunnistaa missään vaiheessa. Kerättyä aineistoa käytetään vain tutkielmassani, ja se hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Miksi tämä tutkimus on tärkeä?

Somekiusaaminen on kasvava ilmiö, joka voi vaikuttaa oppilaiden hyvinvointiin merkittävästi. Tutkimukseni avulla toivon voivani tuoda esiin lasten ja nuorten näkökulmia sekä tarjota kouluille ja muille toimijoille keinoja ehkäistä ja hallita kiusaamistilanteita entistä paremmin.

Huoltajan lupa

Alle 15-vuotiaiden oppilaiden osallistuminen edellyttää huoltajan kirjallista suostumusta. Pyydän teitä palauttamaan tämän sivun alla olevan suostumuslomakkeen viimeistään 14.2.2025.

Lisätietoja

Mikäli teillä on kysyttävää tutkimuksesta, vastaan kysymyksiin sähköpostitse:
saga.a.martin@utu.fi

Lämmin kiitos ajastanne ja mahdollisuudesta toteuttaa tämä tutkimus!

Ystävällisin terveisin,

Saga Martin

Pro gradu -tutkielman tekijä

Turun yliopisto

HUOLTAJAN SUOSTUMUSLOMAKE

Oppilaan nimi: _____

[] **Oppilas saa osallistua kyselytutkimukseen.**

[] **Oppilas ei saa osallistua kyselytutkimukseen.**

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys:

Liite 2.

Kyselylomakkeen keskeisimmät kysymykset

1. Luokka-aste
2. Sukupuoli
3. Mitä sosiaalisen median alustoja käytät?
5. Mitä teet sosiaalisessa mediassa?
6. Somen käyttö viikon aikana
7. Kuinka paljon aikaa vietät somessa päivän aikana?
8. Rajoitetaanko somen käyttöäsi millään tavalla?
9. Oletko tietoinen käyttämiesi some-applikaatioiden/sivustojen ikärajoista?
10. Mitkä seuraavista asioista on mielestäsi somekiusaamista?
12. Oletko havainnut somekiusaamista koulun oppilaiden kesken?
15. Oletko itse joutunut koskaan kiusatuksi somessa?
19. Kenelle kerrot/kertoisit jos joku koulun oppilas kiusaa sinua somessa?
20. Oletko joskus seurannut sivusta, kun jotakin koulusi oppilasta kiusataan somessa?
22. Oletko koskaan puolustanut tai puuttunut tilanteeseen, jossa toista oppilasta on kiusattu somessa?
23. Kuinka usein puutut tilanteisiin, jossa toista oppilasta on kiusattu somessa?
24. Miten olet puuttunut tilanteeseen, kun koulun oppilasta on kiusattu somessa?
25. Vaikuttavatko seuraavat tekijät siihen puututko somekiusaamistilanteeseen?
26. Oletko joskus tehnyt jotakin seuraavista asioista toiselle koulun oppilaalle?
28. Onko omasta mielestäsi somekiusaaminen helpompaa kuin kasvotusten kiusaaminen?
36. Kuinka vakavana pidät somekiusaamista verrattuna koulussa kasvokkain tapahtuvaan kiusaamiseen?
38. Miten reagoisit, jos huomaisit, että kaverisi osallistuu somekiusaamiseen?
39. Oletko koskaan miettinyt, että omat kommenttisi somessa voisivat satuttaa toista?